

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ИСТРАЖУВАЊЕ НА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД ЗГОЛЕМЕНИТЕ БУЏЕТСКИ ТРОШОЦИ ОД КРИЗАТА ВО 2022 ГОДИНА ВРЗ ОБЛАСТИ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ЖИВОТОТ НА ГРАЃАНИТЕ

септември 2023

„Истражување на последиците од зголемените буџетски трошоци од кризата во 2022 година врз области кои влијаат врз животот на граѓаните“

Издавач: Центар за граѓански комуникации

Автори: Сабина Факиќ, Павле Гацов и Герман Филков

Истражувачи тим: Павлинка Стрезоска и Марко Митевски

Лектура: Татјана Б. Ефтимоска

Ликовно-графичко обликување:

Печати:

Тираж:

Бесплатен/некомерцијален тираж

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

CIVICA
MOBILITAS

| Citizens for change!

Проектот „Ефекти на финансиската и енергетската криза врз политиките и врз граѓаните“ е поддржан од Владата на Швајцарија преку Цивика мобилитас. Мислењата кои се изразени овде не нужно ги одразуваат ставовите на Швајцарската влада, Цивика мобилитас или организациите што ја спроведуваат.

СОДРЖИНА

КЛУЧНИ НАОДИ.....	4
КОНТЕКСТ	7
ДЕТАЛНО ИСТРАЖУВАЊЕ НА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД ЗГОЛЕМЕНИТЕ БУЏЕТСКИ ТРОШОЦИ ОД КРИЗАТА ВО 2022 ГОДИНА ВРЗ ОБЛАСТИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ЖИВОТОТ НА ГРАЃАНИТЕ.....	9
АНАЛИЗА НА ОБВРСКИТЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ	39
ПЛАНИРАЊЕ И СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА БУЏЕТОТ ЗА 2022 ГОДИНА – ПОТРЕБА ОД ХАРМОНИЗИРАЊЕ НА БУЏЕТСКОТО ФИНАНСИСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ.....	42
ПРЕДЛОГ-ПРЕПОРАКИ	53
КОРИСТЕНИ МАТЕРИЈАЛИ И ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ.....	55

КЛУЧНИ НАОДИ

- За покривање на растечките расходи од енергетската криза во 2022 година, Владата жртвуваше низа капитални објекти во вредност од најмалку 170 милиони евра, како што се: реновирање здравствени установи, купување медицинска опрема, изградба на детски градинки и домови за стари лица, изградба на патишта, реконструкција на студентски домови, како и проекти за унапредување на животната средина. Кога кон овој износ ќе се додадат и 50 милиони евра капитални проекти кои требало да се реализираат од локалните власти, произлегува дека, поради енергетската криза, во државата вкупно се жртвувани проекти што се од важност за граѓаните во вредност од најмалку 220 милиони евра.
- Капиталните расходи во 2022 година се реализирани за 163 милиони евра помалку од првично проектираните. Притоа, од вкупно реализираните капитални расходи во вредност од 465 милиони евра, дури 28 %, односно 131 милион евра, биле потрошени за исплати што не може да се сведат под категоријата „капитални“. Станува збор за дел од исплатите кон АД Електрани за надминување на енергетската криза во вредност од 97 милиони евра, плаќања гаранции по рати за кредити на АД за државни патишта и на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје (30 милиони евра), како и за исплатите кон АД Пошта (2 милиони евра) и АД Водостопанство (1,8 милиони евра), исто така поврзани со енергетската криза.
- Вкупната буџетската поддршка на АД Електрани во кризната 2022 година изнесува 230 милиони евра. Доколку кон овој износ се вклучи и буџетската поддршка од 86 милиони евра за истата намена, исплатена кон ЕСМ во последниот квартал од 2021 година, како и 62 милиони евра исплатени во првите девет месеци од 2023 година, произлегува дека вкупната поддршка на домашното производство поради енергетската криза изнесува 378 милиони евра.
- Растот на расходите за греење во 2022 година се проценува на 59 милиони евра во однос на 2021 година. Во пресметката на овие расходи, кои вкупно се проценуваат на 108 милиони евра, покрај платените расходи од завршната сметка на Буџетот на РСМ, се вклучени и обврските што доспеале во тековната година, но не биле платени. Од овие расходи, 83 милиони евра се платени, а 25 милиони доспеале, но не се подмирени.
- Кризната 2022 година се рефлектира во Буџетот низ пораст на трошоците за греење, зголемување на задолжувањата, намалување на способноста на институциите да ги плаќаат навреме своите обврски и низ пораст на потребата од поголеми интервенции од централниот буџет на државата.
- Вкупните пријавени обврски на буџетските субјекти на крајот од 2022 година изнесувале 800 милиони евра и во однос на 2021 година се зголемени за нови 186 милиони евра, односно за цели 30 %.
- Во ЗДРАВСТВОТО, во кризната 2022 година најмногу на удар за кретење била реконструкцијата и доградбата на здравствените објекти, за што требало да се потрошат 14 милиони евра, а се потрошиле само 3,5 милиони евра, што претставува потфрлање во реализацијата за цели 75 %.

- Во областа на СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА, во 2022 година не се реализирале, ниту пак почнале да се реализираат, 7 градежни проекти во вредност од 5,5 милиони евра. Станува збор за објекти наменети за стари лица, за лица со посебни потреби и за деца од градинки.
- Инвестициите во ОБРАЗОВАНИЕТО во 2022 година се речиси преполовени и од првично буџетираните 20 милиони, реализирани се само 10 милиони евра.
- Програмата за УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА од 30 милиони евра е сведена на реализација од само 13 милиони евра.
- Во областа на ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО, ШУМАРСТВОТО И ВОДОСТОПАНСТВОТО, за потпрограмите „Хидросистем Злетовица“ и „Модернизација на земјоделството“ биле планирани 4,5 милиони евра, а потрошени се само нешто над 1 милион евра.
- Инвестициите во ПАТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА со Буџетот за 2022 година првично биле проектирани на 96 милиони евра, за потоа целосно да се укинат, а намалување на средствата имало и за проекти за водоснабдување и одведување отпадни води.
- Големо кратење на средствата е евидентирано и во РЕФОРМИТЕ НА КАЗНЕНО-ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ. Од првично планираните 4,6 милиони евра, реализирани се само 127 илјади евра.
- Без реализација останале и плановите за реновирање на амбасадите, конзулатите и резиденциите на Република Северна Македонија во Бразилија, Канбера, Атина, Будимпешта, Цирих и Хараре.
- Во 2022 година не е купена ниту планираната ИТ ОПРЕМА на Управата за јавни приходи (УЈП), ниту е направена надградбата на постоечката опрема и консолидирање на базите на податоци во вредност од 800 илјади евра.
- Високите расходи во сегментот на плати и надоместоци, субвенционирањето на енергетскиот сектор, како и општиот тренд на зголемување на трошоците, вклучувајќи ги трансферите кон социјалните фондови и системското зголемување на делот од прибраните средства по основ на данок на личен доход и ДДВ што се пренесува во корист на општинските буџети, ги напругнува јавните финансии, поради што ефектот од инфлационата дивиденда кај буџетските приходи се анулира, а остануваат буџетскиот дефицит и задолжувањето како опции за решавање на дефицитите. Задолжувањето ќе биде иден буџетски товар (расход) во согласност со договорените услови за финансирање на дефицитот.
- Постои големо салдо на ненаплатени побарувања по основ на неплатени јавни давачки (по основ на ДДВ од промет во земјата и од увоз, данок на добивка, данок на личен доход, акцизи и царини) кои, според евиденцијата на Управата за јавни приходи, изнесуваат повеќе од 143 милиони евра. Не се презентираат јавно ефектите од евентуалната наплата на ненаплатените побарувања и преземените правни мерки за наплата на ненаплатените побарувања.

- Истражувањето укажува на слабости во буџетското сметководство засновано врз готовинска основа, на нехармонизираност на финансиското известување и на различно финансиско евидентирање на исти правни и економски трансакции.
- Институциите покажаа исклучително ниско ниво на отчетност во однос на планираните, а нереализирани проекти, што во одредени ситуации отвора сомнеж и за свесно криење на информациите од јавноста.
- Донесувањето одлуки за прераспределба на средствата помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите, без притоа да се изработи и јавно да се објави изменетиот Буџет, го отежнува увидот на јавноста во направените промени и ја наметнува потребата од итни промени во таа насока.
- Поради грешка во Предлог-завршната сметка на Буџетот на РСМ за 2022 година, не беше можно да се направи анализа за влијанието на кризите врз функциите на државата: општите јавни служби, одбраната, јавниот ред и мир, економските работи, заштитата на животната средина, живеалиштата и развојот на заедницата, здравството, рекреацијата, културата и религијата, образованието и социјалната заштита.

КОНТЕКСТ

Граѓаните на Северна Македонија живеат во економски најнеизвесниот и најтешкиот период во последните 20 години. Тоа што почна како здравствена криза, со пандемијата на КОВИД-19, набрзо се претвори и во економска и финансиска криза, а минатата година, особено по избувнувањето на војната во Украина, земјата и граѓаните се соочија и со енергетска криза и висока инфлација.

Кризите ги намалија приливите во буџетите поради значително намалената економска активност, а истовремено се зголемија потребите и цените за многу основни производи. Покрај негативното влијание на кризите врз јавните финансии, тие имаа особено негативно влијание врз луѓето, врз нивниот стандард на живеење, дури и врз некои од нивните основни човекови права. Особено се погодени сиромашните и маргинализираните групи чија, и онака тешка состојба, само се продлабочи. Сето ова има и краткорочно и подолгорочно влијание врз граѓаните и нивните животи, и тоа директно и индиректно, како услови и амбиент за живот и работа.

Од друга страна, кризите ги поткопаа и онака крвката демократија и владеењето на правото, затоа што ограничените капацитети на централните и на локалните власти главно беа насочени кон справување со вонредни ситуации. Преземајќи, најчесто ад хок, мерки за справување со кризите, властите заборавија на одговорноста, отчетноста, транспарентноста, дури и на информирање на јавноста за ефектите на кризата и мерките врз граѓаните, врз нивниот живот и работа, како и врз нивните права.

Политиките и мерките што ги преземаат централната и локалните власти како одговор на финансиската и енергетската криза (манифестирани во двоцифрена инфлација, високите цени на енергенсите, постојано опаѓање на животниот стандард на граѓаните и стагнација на економијата), се одразуваат врз буџетите.

Граѓанските организации, а воедно и граѓаните, беа недоволно активни во следењето на овие процеси и, соодветно на тоа, недостига воочување на конкретните слабости што овозможуваат јавниот интерес да биде ставен во сенка на политичките интереси и на краткорочното „купување мир“ во однос на економската криза. Јавноста е информирана исклучиво за аспекти од буџетските трошења што се оценети како релевантни од страна на носителите на власта, и на централната и на локалната. Во сиот овој период не само што не се анализираше и не се зборуваше за проблемот, туку тој дополнително беше занемарен со новите политички случувања во земјата кои, на еден начин, ги потиснаа од јавниот дискурс суштинските прашања на коишто треба да одговори проектот. Имено, наместо кон анализите, дискусиите и активностите да се додаде негативното влијание на кризите врз животите на луѓето, доминантната тема беше влијанието на кризите врз јавните финансии. А наративите како јавните финансии, зајмувањата, „дупките“ во буџетите и слично сè уште се водат како да се „отуѓени“ и далечни од луѓето, а не како нешто што е директно поврзано со граѓаните, нивните животи и (не)остварувањето на нивните човекови права.

Оттука, се наметнува потребата да се лоцираат тие влијанија врз луѓето и да послужат како патоказ за постапување во случај на нови или на продолжување на сегашните кризи. Затоа, оваа анализа имаше за цел да ги детектира областите што се најмногу погодени од енергетската криза, односно оние каде што се направени најголемите кратења на буџетите (трошоците) за да можат да се покријат зголемените трошоци (плаќања) како резултат на кризите. Односно, да детектира како буџетските трошења на државата и на општините за 2022 год., кои се менуваат под влијание на

економската криза (инфлација, стагнација и енергетска криза), се одразуваат врз граѓаните, преку мапирање на сегментите каде што има најголеми слабости и предлагање мерки што треба да овозможат трошењата да бидат во најдобар интерес на граѓаните.

Методолошки, потребните податоци за истражувањето и анализата се прибрани од примарни извори (директно од опфатените институции, нивните веб-страници, интервјуа, како и барања за слободен пристап до информации од јавен карактер) и од секундарни извори (од други институции, веб-страници, меѓународни институции итн.). Сортирањето и обработката на прибраните податоци беше направено со помош на компјутерски програми и алатки за да може податоците да бидат погодни за квалитетна анализа. Анализата е направена квантитативно, преку математичка обработка на нумеричките податоци, и квалитативно, преку дескриптивна и контекстуална анализа на состојбата, причините и последиците. Во средиштето на истражувањето се буџетите на државата и на општините кои даваат приказ на планираните политики и трошења (усвоениот буџет), влијанието на кризата врз приходите и расходите и, како резултат на тоа, измените и корекциите во буџетите (ребаланс на буџетот и одлуките за прераспределба на средства), како и реалните случувања и степенот на реализација на политиките, но и посреден приказ на ефектите врз животите на граѓаните (преку реализацијата на буџетот, односно завршната сметка на буџетот).

ДЕТАЛНО ИСТРАЖУВАЊЕ НА ПОСЛЕДИЦИТЕ ОД ЗГОЛЕМЕНИТЕ БУЏЕТСКИ ТРОШОЦИ ОД КРИЗАТА ВО 2022 ГОДИНА ВРЗ ОБЛАСТИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ЖИВОТОТ НА ГРАЃАНИТЕ

Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година иницијално е усвоен со проектирани расходи на ниво од 284 милијарди денари (4,6 милијарди евра). Со измените и дополнувањата на буџетот извршени во јули 2022 година, расходите се зголемени за 5,73 %, односно за 16 милијарди денари (265 милиони евра). По ребалансот од месец јули, во ноември и декември 2022 година донесени се и две одлуки за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите. Буџетот е реализиран на ниво од 96,28 %, односно во износ од 291 милијарди денари (4,7 милијарди евра).

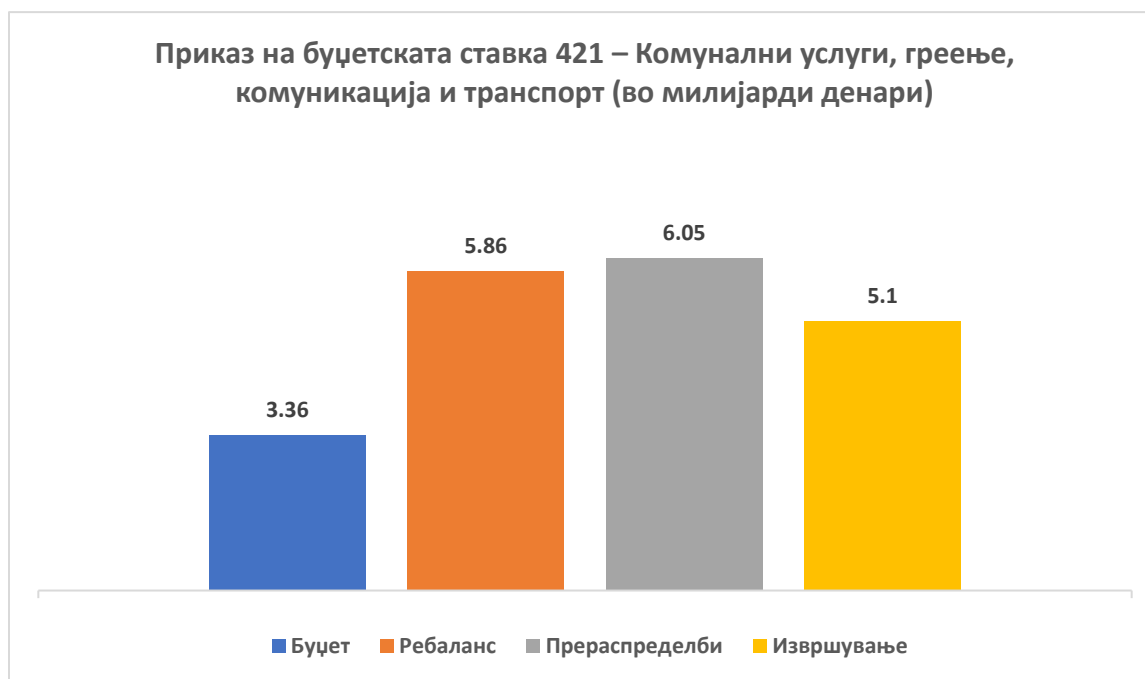

На ниво на буџетски ставки, најголемиот раст на расходите имаат буџетските ставки 421 (Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт), 464 (Разни трансфери), 471 (Социјални надоместоци) и 485 (Вложувања и нефинансиски средства). Сите овие буџетски ставки се всушност менувани како резултат на растечките трошоци за електричната енергија и на мерките што Владата ги преземаше за намалување на последиците од енергетската криза.

- Растечките расходи од буџетската ставка 421 (Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт) се поврзани со растот на цената на енергенсите во 2022 година. Овие расходи во 2022 година се проценуваат на 108 милиони евра, што е за 59 милиони повеќе од расходите за оваа намена во 2021 година. Во вкупната вредност на овие расходи, покрај платените расходи (според завршната сметка на Буџетот на РСМ), вклучени се и

обврските што по оваа основа доспеале во тековната година, но не биле платени. Оттука, се проценува дека 83 милиони евра расходи се платени, а 25 милиони доспеале, но не се подмирени од буџетската ставка 421 (Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт).

Растот на расходите за енергенсите најдобро ги отсликува буџетската ставка 421 (Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт). Според оваа ставка, во 2022 година се платени вкупно 5.104.225.873 денари (82.995.543 евра), што е значително повеќе од расходите во оваа ставка во 2021 година, кога изнесувале 3.031.113.099 денари (49.286.391 евра). Платените буџетски расходи по овој основ се зголемени за 68,4 %, односно за 2.073.112.774 денари (33.709.150 евра). Но, сликата не е целосна ако се остане само на овие податоци. Имено, според податоците објавени на веб-страницата на Министерството за финансии за пријавените обврски според видот на расходите, произлегува дека во 2022 година доспеаните, а неплатени обврски за буџетската ставка 421 (Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт) се зголемени во однос на 2021 година за 1.567.444.134 денари (25.486.896 евра).

За потребата во пресметките за трошоците за греење да се вклучат и доспеаните, а неплатени обврски, говори и податокот дека, според податоците од завршната сметка, кај некои институции расходите во буџетската ставка 421 се зголемени и до 70 %, а кај други има многу мал раст, па дури и пад на трошоците. Ова е крајно нелогично со оглед на растот на цените на енергенсите во 2022 година. Оттука, за реална пресметка на растечките расходи, се наметна потребата да се вклучат и податоците за пријавените обврски на институциите. Според овие податоци, доспеаните, а неплатени обврски во буџетската ставка 421 во декември 2021 година изнесувале 3.207.237.251 денари (52.150.199 евра), додека во 2022 година 4.774.681.385 денари (77.637.096 евра). Растот на овие трошоци изнесува 1.567.444.134 денари (25.486.896 евра) и тие се вклучени во пресметката на вкупните расходи на институциите за оваа намена.

- **Буџетската поддршка на АД Електрани на Република Северна Македонија – ЕСМ во кризната 2022 година изнесува 14 милијарди денари, односно 230 милиони евра. Оваа поддршка предизвика раст на расходите од ставката 464 (Разни трансфери), но и на капиталните расходи од ставката 485 (Вложувања и нефинансиски средства) бидејќи дел од поддршката е исплатуван и преку буџетската ставка 485580 (Акции и друг капитал). Доколку кон овој износ се вклучи и буџетската поддршка од 86 милиони евра за истата намена исплатена кон ЕСМ во последниот квартал од 2021 година, како и 62 милиони евра исплатени во првите девет месеци од 2023 година, произлегува дека вкупната поддршка на домашното производство поради енергетската криза изнесува 378 милиони евра. Од програмата за антикризни мерки, Владата извршила исплати и кон ЈП Национални шуми, АД Водостопанство на РСМ и АД Пошта, во вкупен износ од 662.000.000 денари (10.764.228 евра).**

Преку ставката 464 (Разни трансфери) кон АД Електрани се извршени 6 исплати во вкупен износ од 8.183.808.808 ден (133.070.062 евра). Исплатите се извршени врз основа на Одлуката за постоење на кризна состојба во снабдувањето со топлинска енергија (Службен весник на РСМ бр. 188/2022), во која е јасно наведено дека ќе се преземаат мерки и активности во врска со обезбедување дополнителни количини на топлинска енергија во согласност со утврдената кризна состојба. Пет од шесте плаќања се преку програмата П1 (Мерки за справување со КОВИД-19 кризата и други антикризни мерки), а само едно од овие плаќања е од програмата С5 (Зелен развој) во износ од 10,9 милиони евра.

Плаќања од Владата до ЕСМ од буџетската ставка/конто 464990 – Други трансфери

Дата	Програма	Износ денари	Износ евра	Сметка на АД ЕСМ на која е платено
18.1.2022	С5	670.000.000	10.894.308	Наменска с-ка за буџетска поддршка
21.1.2022	П1	360.000.000	5.853.658	Буџетска поддршка за снабдување со топлинска енергија
31.1.2022	П1	53.808.000	874.926	Наменска с-ка за буџетска поддршка
9.2.2022	П1	2.900.000.000	47.154.471	Наменска с-ка за буџетска поддршка
5.9.2022	П1	3.100.000.000	50.406.504	Наменска с-ка за буџетска поддршка
30.9.2022	П1	1.100.000.000	17.886.178	Буџетска поддршка за снабдување со топлинска енергија

Преку ставката 485580 (Акции и друг капитал) кон АД Електрани се извршени уште 6 исплати во вкупен износ од 5.980.000.000 ден (97.235.772 евра).

Плаќања од Владата до ЕСМ од буџетската ставка/конто 485580 – Акции и друг капитал

Дата	Програма	Износ денари	Износ евра	Сметка на АД ЕСМ на која е платено
21.1.2022	П1	615.000.000	10.000.000	Наменска с-ка за буџетска поддршка
17.2.2022	П1	665.000.000	10.813.008	Наменска с-ка за буџетска поддршка
30.11.2022	П1	800.000.000	13.008.130	Буџетска поддршка за снабдување со топлинска енергија
30.11.2022	П1	700.000.000	11.382.113	Наменска с-ка за буџетска поддршка
21.12.2022	П1	1.500.000.000	24.390.243	Наменска с-ка за буџетска поддршка
28.12.2022	П1	1.700.000.000	27.642.276	Наменска с-ка за буџетска поддршка

Исплати од П1 програмата за антикризни мерки во 2022 година вршени се од Владата и кон три други државни компании, и тоа кон ЈП Национални шуми, АД Водостопанство на РСМ и АД Пошта во вкупен износ од 662.000.000 денари (10.764.228 евра).

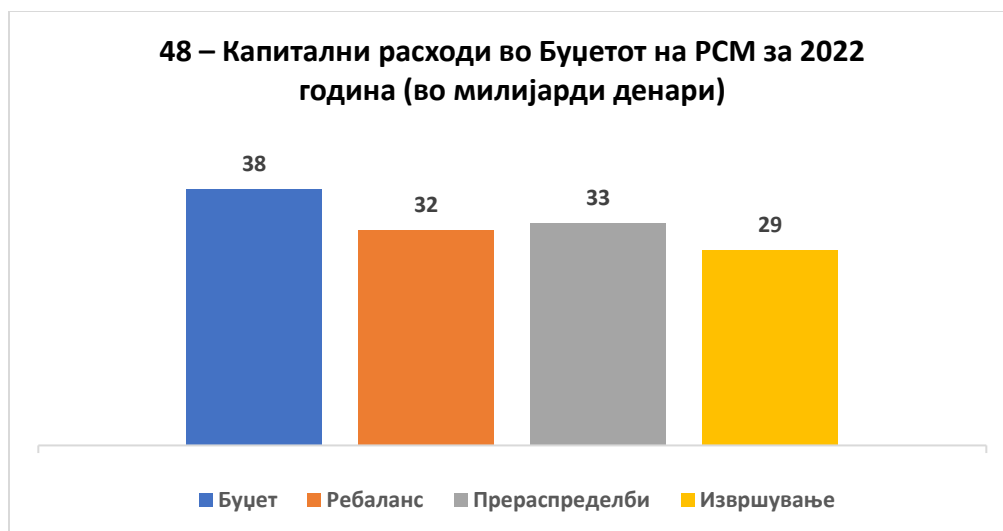
Пандан на користењето ваква ставка за исплата на буџетски средства треба да биде активна сметка за вложување, односно ваква евиденција треба да се користи за зголемување на основачкиот капитал на Владата во ЕСМ, што ќе биде запишано во трговскиот регистар и во основната главнина на владината компанија. Евидентирањето на сметката „Акции и друг капитал“ би имало смисла само ако се работи за долгорочни планирани инвестиции, а не за обезбедување ликвидност за покривање тековни расходи за набавка на електрична и топлинска енергија.

Плаќања од Владата до други претпријатија од програмата на П1

Дата	Програма	Примач	Кonto	Износ денари	Износ евра
30.9.2022	П1	ЈП Национални шуми	464990	332.000.000	5.398.373
30.9.2022	П1	АД Водостопанство на РСМ	464990	100.000.000	1.626.016
29.12.2022	П1	АД Водостопанство на РСМ	485580	110.000.000	1.788.617
9.12.2022	П1	АД Пошта на Северна Македонија	485580	50.000.000	813.008
21.12.2022	П1	АД Пошта на Северна Македонија	485580	70.000.000	1.138.211

- **Дури 28 % од реализираните капитални расходи, односно 8 милијарди денари (131 милион евра), биле потрошени за исплати кои не може да се сведат под категоријата „капитални“ и се директно или индиректно поврзани со енергетската криза. Станува збор за плаќањата на Владата кон АД ЕСМ и други државни компании, но и плаќања на гаранции по кредити на државни компании од страна на Министерството за финансии – функции на државата. На овој начин се создава нереална слика дека поголем дел од буџетот е искористен за капитални инвестиции.**

Капиталните расходи на државата во 2022 година се реализирани на ниво од 28 милијарди денари (465 милиони евра), што е за околу 10 милијарди денари (163 милиони евра) помалку од првично планираното со Буџетот на РСМ, кога овие расходи биле проектирани на 621 милион евра. Со реализацијата на буџетските расходи во 2022 година на ниво од 28,6 милијарди денари, односно 465 милиони евра, остварено е рекордно високо ниво на капиталните расходи. Но, зад овој навидум позитивен тренд се кријат расходи кои не можат да се квалификуваат како капитални и како такви што придонесуваат кон подобрување на квалитетот на живот на граѓаните.

Прегледот на синтетичките сметки од групата 48 (Капитални расходи) укажува дека најголемиот раст во капиталните расходи е всушност остварен преку буџетската ставка 485 (Вложувања и нефинансиски средства). Наспроти тоа, ставките 481 Градежни објекти (изградба на нови и реконструкција на станбени и деловни објекти) и 482 Други градежни објекти (улицы, патишта, автопатишта, мостови, пречистителни станици и колектори, депонии за отпад, капацитети за водоснабдување, средства за енергетика и изградба на други објекти) се речиси на исто ниво во период од пет години. Поконкретно, овие две ставки вкупно, во 2022 година изнесувале 6,4 милијарди денари (104 милиони евра), што е само 1,81 % повеќе од 2021 година.

Преглед по години на синтетичките сметки од групата 48 – Капитални расходи (во денари)

Сметка	2018	2019	2020	2021	2022
48 Капитални расходи	12.146.473.832	17.812.576.221	16.114.683.918	23.407.879.779	28.637.112.919
480 Купување опрема и машини	2.287.359.619	2.973.704.244	2.396.719.272	4.640.315.692	4.638.165.150
481 Градежни објекти	304.662.972	528.725.327	527.413.753	896.927.546	726.987.804
482 Други градежни објекти	5.463.604.361	5.014.633.125	4.457.740.586	5.389.523.241	5.673.397.308
483 Купување мебел	99.617.820	114.636.229	57.273.506	125.745.745	83.439.297
484 Стратешки стоки и резерви	262.706.940	1.398.484.375	1.079.241.485	267.992.885	1.432.996.208
485 Вложувања и нефинансиски средства	747.783.019	3.266.191.758	3.448.365.467	8.647.597.460	11.008.485.642
486 Купување возила	110.947.925	188.060.297	58.724.624	55.890.903	90.751.515
488 Капитални дотации до ЕЛС	799.994.236	1.456.614.043	1.289.760.788	954.502.529	1.839.325.178
489 Капитални субвенции за претпријатија и НВО	2.069.796.940	2.871.826.823	2.799.444.437	2.429.383.778	3.143.564.817

Најголемиот раст во капиталните расходи е остварен преку буџетската ставка 485 (Вложувања и нефинансиски средства), која изнесува 11 милијарди денари и преку која, всушност, се спроведува дел од реализацијата на поддршката за надминување на енергетската криза и се вршени исплатите кон АД ЕСМ (97 милиони евра), како и кон други државни компании, АД Пошта

(2 милиони евра) и АД Водостопанство (1,8 милиони евра). Но, од оваа ставка се вршени и плаќања на Министерството за финансии – функции на државата за плаќања по гаранции на рати за кредити на АД за државни патишта (24 милиони евра) и Железници на РСМ Транспорт АД Скопје (6,3 милиони евра).

Според добиените податоци од Министерството за финансии – функции на државата, произлегува дека во 2022 година се извршени плаќања од буџетската ставка 485 за гаранции на државата во согласност со одредбите од склучените договори во случаи кога некое претпријатие за кое има издадено гаранција нема да може во моментот да си ги подмири обврските за отплата на главницата и каматата за одреден кредит. Како што може да се види од табеларниот приказ, во 2022 година Министерството за финансии имало ваков вид плаќања за кредити на АД за државни патишта и на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје .

Ваквиот механизам на евиденција на извршената исплата по основ на државни гаранции е стихиен и истиот не се планира однапред во буџетот.

Преглед на исплати во 2022 година на Министерството за финансии – функции на државата од ставката 485 – Вложувања и нефинансиски средства

485 – Вложувања и нефинансиски средства	Дата	Вредност денари	Вредност евра
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на ЈП за државни патишта	21.01.2022	930.461.968	15.129.463
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје	21.03.2022	156.728.741	2.548.435
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје	19.04.2022	37.717.077	613.286
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на ЈП за државни патишта	21.07.2022	536.764.183	8.727.873
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје	20.09.2022	156.925.967	2.551.642
Исплатена гаранција за главница, камата и провизија за рата од кредит на Железници на РСМ Транспорт АД Скопје	17.10.2022	37.642.370	612.071

Извор: Добиени податоци од Министерството за финансии врз основа на барање за слободен пристап до информации од јавен карактер

И на крајот, растот на буџетската ставка 471 (Социјални надоместоци) како резултат на енергетската криза произлегува од Програмата за заштита на ранливи потрошувачи на енергија за 2022 година. Според информациите изнесени во Завршната сметка за 2022 година, мерките наменети за заштита на ранливите категории потрошувачи се реализирани со фискален ефект од 7 милиони евра.

- **За покривање на растечките трошоци од енергетската криза во 2022 година во централниот буџет на државата, како и во општинските буџети, жртвувани се и останале без реализација низа капитални проекти во вредност од најмалку 220 милиони евра, кои инаку требало да придонесат кон подобрување на квалитетот на живот на граѓаните.**

Станува збор за неизградени и нереновирани здравствени установи, неизградени домови за стари лица, неизградени детски градинки, неизградени улици и патишта, нереализирани реконструкции и реновирања на здравствени објекти, намалени инвестиции во образованието, намалени вложувања за унапредување на животната средина, некупени опрема и машини (медицинска опрема, мониторинг-станица за мерење на квалитетот на воздухот, филтер-станции за хидросистеми итн.).

Ова го покажува длабинската анализа на Буџетот за 2022 година, ребалансот на Буџетот и Одлуките за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите од ноември и декември 2022 година, Завршната сметка на Буџетот за 2022 година, потоа планираните и реализираните јавни набавки на институциите за 2022 година, како и податоците што беа обезбедени преку барањата за пристап до информации од јавен карактер, доставени до 18 институции на централно ниво. Изборот на институциите до кои беа доставени барања беше направен по претходна анализа на податоците кои покажаа дека најголемите промени во релевантните буџетски ставки се настанати токму кај овие институции, било во однос на пад на иницијално планираните капитални расходи, било во однос на други расходи.

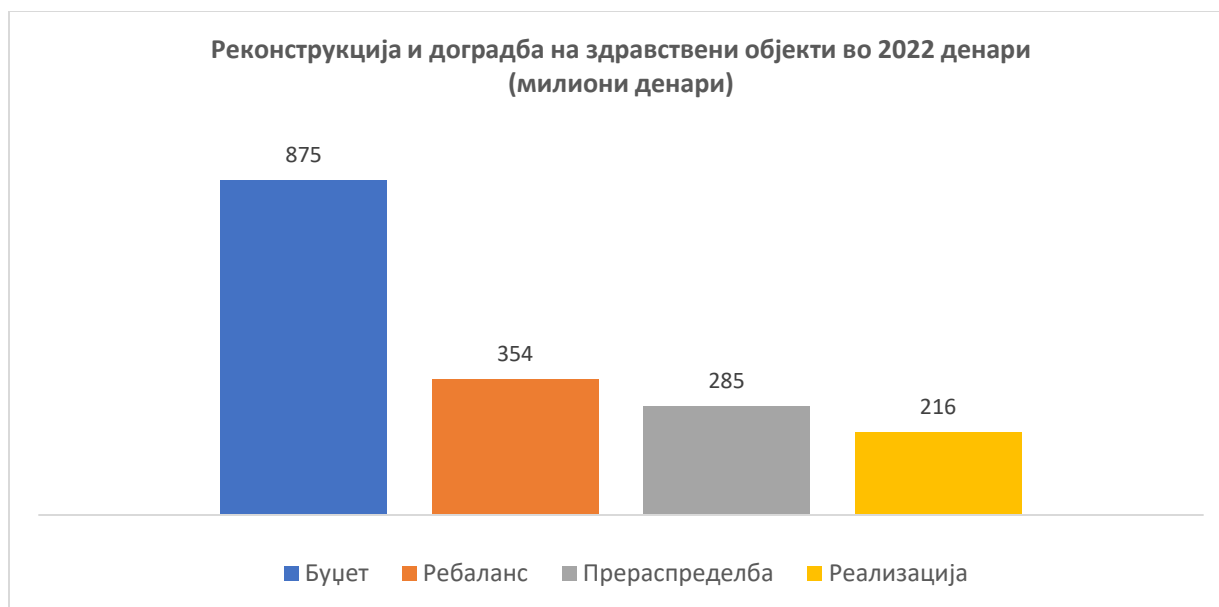
Реализацијата на дел од овие проекти е пренесена во 2023 година, а дел се губат од плановите за јавни набавки на институциите на централно и на локално ниво. Со оглед на праксата на институциите да ги плаќаат заостанатите долгови од тековниот буџет и да пренесуваат плаќања за тековните проекти за наредната година, ќе беше оневозможено прецизно утврдување на вредноста на планираните проекти и активностите кои останале без реализација доколку се останеше само на анализа на јавно достапните документи на институциите. Оттука, голем дел од податоците се обезбедени дополнително и од самите институции каде што е воочена најголема буџетска разлика во планирањето и реализацијата.

Токму недостапноста на јавни информации за планираните активности и степенот на нивна реализација ја наметнуваат потребата за воведување целосен пресметковен систем на финансиско известување за сметка на актуелното известување на готовинска основа. Општините, за своите планирани и реализирани активности, известуваат преку јавно објавените квартални и годишни извештаи усвоени од страна на Советите.

Состојбата по одделните сектори кои најмногу влијаат врз животот на граѓаните е следната:

Во ЗДРАВСТВОТО – најмногу на удар за кретење е реконструкцијата и доградбата на здравствените објекти, за што требало да се потрошат 875 милиони денари, односно 14 милиони евра, а се потрошиле само 216 милиони денари, односно 3,5 милиони евра.

Во текот на кризната 2022 година, во секторот здравство, на постојан удар за намалување биле буџетските ставки од програмите за реконструкција и доградба на објекти на јавните здравствени установи, за изградба на општа болница во Кичево и за изградба на нов клинички центар во Скопје и во Штип. Од првично планираните 14 милиони евра, потрошени се само 3,5 милиони евра.

За трите потпрограми – реконструкција и доградба на објекти на јавните здравствени установи, изградба на општа болница во Кичево и изградба на нов клинички центар во Скопје и Штип, во Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година биле вкупно планирани 874.670.000 денари (14.222.276 евра).

Со донесување на Изменувањето и дополнувањето на Буџетот за 2022 година, средствата се намалени за 59,54 %, односно за 520.769.000 денари (8.467.789 евра). Гледано на ниво на потпрограми, дадени во табеларниот приказ, најголемото намалување е направено на средствата наменети за изградба на нов клинички центар во Скопје и Штип, и тоа за 77,30 %, додека на другите две програми намалувањето е 29,27 %, за реконструкција и доградба на објекти на јавните здравствени установи, и 26,25 %, за изградба на општа болница во Кичево.

По ова, следуваат и нови кретења на буџетските средства наменети за овие три потпрограми на Министерството за здравство, и тоа со двете одлуки за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите, донесени во ноември и декември 2022 година.

Со донесувањето на овие Одлуки од Собранието на РСМ, вредноста на овие три потпрограми вкупно е намалена за 68.658.724 денари (1.116.402 евра), односно за 19,40 %. Потоа, и вака намалените средства за овие три програми од 285.242.276 денари (4.638.086 евра) не се реализирале во целост, туку во износ од 215.928.603 денари (3.511.034 евра), што е само 24,30 % од првично планираното со Буџетот на РСМ за 2022 година.

**Потпрограми на Министерство за здравство за 2022 година со најголеми намалувања
(во денари)**

Потпрограма	Буџет за 2022	Ребаланс на Буџетот за 2022	Вредност по направените 2 прераспределби на средства	Извршување
1А – Реконструкција и доградба на објекти на ЈЗУ во РСМ	259.670.000	183.651.000	150.744.276	117.366.570
1Е – Општа болница Кичево	60.000.000	44.250.000	39.130.000	28.451.169
Изградба на нов клинички центар во Скопје и Штип	555.000.000	126.000.000	95.368.000	70.110.864
Вкупно во денари	874.670.000	353.901.000	285.242.276	215.928.603
Вкупно во евра	14.222.276	5.754.488	4.638.086	3.511.034

За да се дојде до повеќе сознанија, следувахе анализа на Планот за јавни набавки за 2022 година, која покажа дека за **реконструкција и доградба на објекти на јавните здравствени установи** биле планирани следните проекти:

- Реконструкција и реновирање на КАРИЛ;
- Изведба и адаптација на ЈЗУ ХОПС Отешево;
- Реконструкција и адаптација на операциони сали за потребите на ЈЗУ УК за дигестивна хирургија;
- Реконструкција и адаптација на ЈЗУ УК за дерматовенерологија;
- Реконструкција и доградба на ЈЗУ Клиника за хируршки болести „Св. Наум Охридски“ Скопје;
- Еразмо – Охрид изведба и доградба на Петта операциона сала и поставување лифтови;
- Санација на фасада и фасадна столарија (изведување градежни работи, проектирање и ревизија и вршење стручен надзор) – Интерни клиники и
- Изградба и поставување ЛИФТ за потребите на ЈЗУ УК за Хематологија.

Станува збор за проекти чија реализација и претходно беше одложувана. Проектите се планирани за реализација и во 2023 година и се дел од тековниот План за јавни набавки на Министерството за здравство за 2023 година. Но, за ниту еден од овие објекти, заклучно со јули 2023 година не е отпочната постапка за јавна набавка.

Статус на проектите за реконструкција и доградба на објекти на јавните здравствени установи

Предмет	Планиран почеток на постапката во 2023 година	Статус во јули 2023 година
Реконструкција и реновирање на КАРИЛ – Клиника за анестезија, реанимација и интензивно лекување	Февруари	Не е објавен оглас за јавна набавка
Изведба и адаптација за ЈЗУ ХОПС Отешево	Февруари	Не е објавен оглас за јавна набавка
Реконструкција и адаптација на операциони сали за потребите на ЈЗУ УК за дигестивна хирургија	Февруари	Не е објавен оглас за јавна набавка
Реконструкција и адаптација на ЈЗУ УК за дерматовенерологија	Февруари	Не е објавен оглас за јавна набавка

Реконструкција и доградба на ЈЗУ Клиника за хируршки болести „Св. Наум Охридски“ Скопје	Февруари	Не е објавен оглас за јавна набавка
ЈЗУ Специјална болница за ортопедија и трауматологија „Св. Еразмо“ – Охрид изведба и доградба на Петта операциона сала и поставување лифтови	Март	Не е објавен оглас за јавна набавка
Санација на фасада и фасадна столарија изведување на градежни работи – Интерни клиники	март	Не е објавен оглас за јавна набавка
Санација на фасада и фасадна столарија проектирање и ревизија – Интерни клиники	март	Не е објавен оглас за јавна набавка
Санација на фасада и фасадна столарија вршење стручен надзор – Интерни клиники	март	Не е објавен оглас за јавна набавка
Изградба и поставување ЛИФТ за потребите на ЈЗУ УК за хематологија	април	Не е објавен оглас за јавна набавка

За негативните ефекти од ваквиот пристап на намалување на буџетските трошоци токму од овие ставки, говорат податоците за бројот на пациентите што ги користат услугите на овие здравствени установи. Според податоците на Институтот за јавно здравје, Интерните клиники годишно имаат 180.000 посети од пациенти, Клиниката за дерматовенерологија околу 75.000 посети, Еразмо – Охрид 34.000 посети од пациенти, итн.

Намалените инвестиции во здравството се отсликуваат и во буџетот на Министерството за финансии, поконкретно во буџетската ставка 482 (Други градежни објекти), каде што беше предвидено да бидат потрошени 161.000.000 денари (2.617.886 евра) наменети за реконструкција на здравствени објекти во рамките на Проектот за енергетска ефикасност во јавниот сектор, за што се обезбедени средства во вкупна вредност од 25 милиони евра со кредит добиен од Меѓународната банка за обнова и развој – Светска банка. Од Министерството за финансии потврдија дека со ребалансот на буџетот средствата за реконструкција на здравствени објекти се намалени од 161.000.000 денари (2.617.886 евра) на 20.000.000 денари (325.203 евра) и дека овие средства се пренаменети за сметка на буџетската ставка 485 (Кредити на општините) во висина од 50.000.000 денари (813.008 евра) со цел поголема искористеност на капиталните расходи. Од Министерството за финансии не дадоа образложение за доцнењето во планираната реконструкција на здравствените објекти.

Во областа на СОЦИЈАЛНАТА ЗАШТИТА во 2022 година не се реализирале, ниту пак почнале да се реализираат 7 градежни проекти во вредност од 342.598.121 денар (5.507.701 евра) наменети за стари лица, лица со посебни потреби и деца од градинки.

Поконкретно, станува збор за изградба на Дом за стари лица во Општина Кочани, изведување градежни работи за изградба на Дневен центар за лица со ментална и телесна попреченост во Општина Кавадарци, изведување градежни работи за адаптација и пренамена на Дом за доенчиња и мали деца во детска градинка во Општина Битола, изградба на објект за детска градинка во Општина Битола, доградби на детски градинки во општините Делчево и Дебар, како и доградба на постоечки објект „Кокиче“ во Општина Карбинци, с. Таринци. Дел од овие проекти најверојатно биле планирани и како повеќегодишни.

Од Министерството за труд и социјална политика ги доставија информациите за оваа листа на објекти кои требало, а не се реализирале во буџетската ставка 481 (Градежни објекти) од Буџетот за 2022 година. Но, тие тврдат дека, од 7-те проекти, со 5 ќе се продолжи, а дека е неизвесна

судбината само на два објекти, и тоа изведувањето градежни работи за изградба на објект за детска градинка во Општина Битола и изведувањето градежни работи за изградба на објект Дом за стари лица во Општина Кочани.

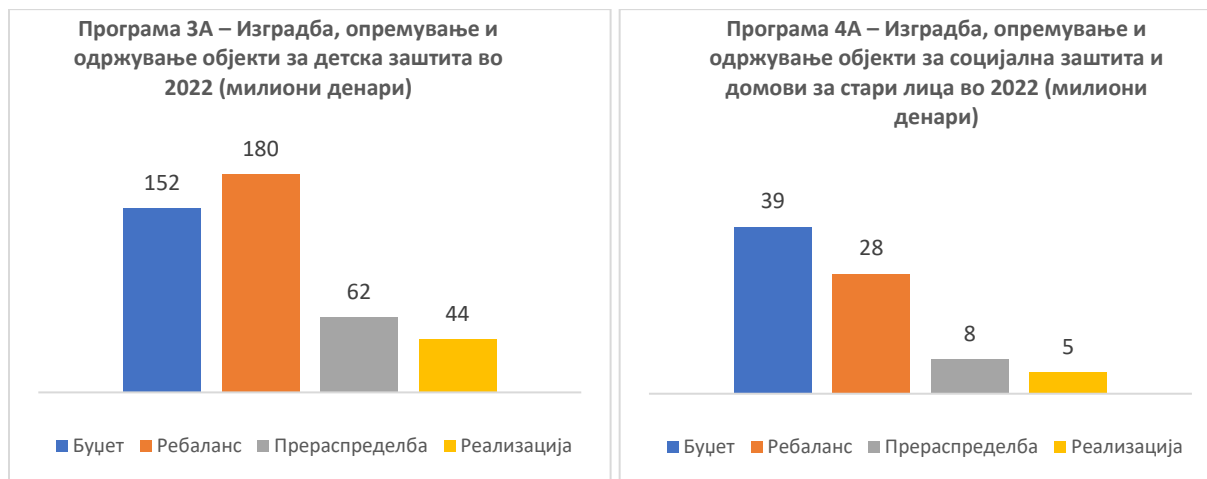
Причините за откажување на дел од проектите не беа дадени. Воедно, анализата на податоците достапни на Електронскиот систем за јавни набавки укажува дека од петте проекти чие продолжување е најавено, само за изведување градежни работи за адаптација и пренамена на Дом за доенчиња и мали деца во детска градинка во Општина Битола е склучен договор во 2023 година, а за изведување градежни работи за изградба на детска градинка во Општина Делчево е објавен оглас. За останатите три проекти останува неизвесно дали ќе се спроведат оваа година.

Статус на проектите на Министерство за труд и социјална политика

Објект	Износ во денари	Планиран почеток на постапката за 2023 година	Статус во јули 2023 година
Изведување градежни работи за доградба на објект за детска градинка во Општина Дебар	7.400.000	април 2023	Не е објавен оглас за јавна набавка
Изведување градежни работи за изградба на детска градинка во Општина Делчево	43.330.383	април 2023	Постапка под број 06567/2023 е во тек
Изведување градежни работи за доградба на постоечки објект „Кокиче“ во Општина Карбинци, с. Таринци	13.993.028	март 2023	Не е објавен оглас за јавна набавка
Изведување градежни работи за адаптација и пренамена на Дом за доенчиња и мали деца во детска градинка во Општина Битола	10.536.656	февруари 2023	Склучен договор во јуни 2023
Изведување градежни работи за изградба на објект за детска градинка во Општина Битола, фаза градежно-занаетчиски работи	20.033.900	Не е дел од ГПЈН 2023	/
Изведување градежни работи за изградба на објект Дом за стари лица во Општина Кочани	213.649.374	Не е дел од ГПЈН 2023	/
Изведување градежни работи за изградба на Дневен центар за лица со ментална и телесна попреченост во Општина Кавадарци	33.654.780	Пренесена во ГПЈН 2023	Не е објавен оглас за јавна набавка

Како резултат на погоре констатираните процеси, во Завршната сметка на Буџетот за 2022 година, во однос на програмите на Министерство за труд и социјална политика, најголемите намалувања можат да се констатираат во програмата 3А (Изградба, опремување и одржување на објекти за детска заштита), која од првично планираните 152.035.000 денари (2.472.114 евра) по ребалансот и одлуките за пренамена е намалена за 59,39 % и изнесуваше 61.748.111 денари (1.004.023 евра), за со реализацијата да се сведе само на 44.465.029 денари (723.009 евра).

Промени во програмите на Министерство за труд и социјална политика

Според завршната сметка за 2022 година, кај Министерство за труд и социјална политика е воочена ниска реализација и кај буџетската ставка 480 (Купување опрема и машини). Станува збор за ставка која првично била планирана на износ од 269.400.000 денари (4.380.488 евра), а со ребалансот е зголемена на износ од 431.761.442 денари (7.020.511 евра). Но, реализацијата на оваа ставка изнесува само 3,6 %, односно скромни 15.564.668 денари (253.084 евра).

Објаснувањето на Министерството за труд и социјална политика во однос на буџетската ставка 480 (Купување на опрема и машини) за 2022 година е дека најголем дел од опремата што се купувала била од програмата П1 (Мерки за справување со КОВИД-19 кризата и други антикризни мерки) и дека планираната опрема е купена, но не е целосно платена во 2022 година, односно најголемиот дел од плаќањата ќе се реализираат во 2023 година. Притоа, од Министерството велат дека: „Согласно доставеното барање и одобрување од Светска банка, датата на завршување на проектот беше продолжена до 30.12.2022 година со 4 месеци период на плаќање, т.е. 30.04.2023 година. Согласно ова, со ребалансот на буџетот беше побарано повеќе средства со цел да се направи набавка на медицинска опрема за потребите на медицинските установи во државата. Набавката на медицинската опрема беше завршена во октомври 2022 година и исплатен е аванс за медицинската опрема согласно склучените договори со Philips Medical Systems Nederland B.V и Siemens Healthcare GmbH.“

Плаќања од буџетската ставка 480 – Купување опрема и машини на Министерството за труд и социјална политика кои се пренесени во 2023 година

Предмет на договор		Датум на договорот	Економски оператор	Реализација (исплата во денари) 2023
Набавка, испорака и монтажа на опрема за надградба на ЈОУГД „Гоце Делчев“ објект „Срничка“ во Општина Пробиштип	Дел 4 – надворешно игралиште	17.10.2022	Киро Ленд Трејд ДООЕЛ Скопје	555.072
Набавка, испорака и монтажа на медицинска опрема за потребите на: Клиничка болница Тетово,	Azurion 7 B20 Clarity Azurion 5 C12 Clarity DigitalDiagnos t C50	14.10.2022	Philips Medical Systems	148.455.441

Клиничка болница Битола, Клиничка болница Куманово, Општа болница Струмица, Специјализирана болница за превенција лекување и рехабилитација за кардиоваскуларни болести – Охрид, ГОБ „8 Септември“, УК по хируршки болести „Св. Наум Охридски“, УК за радиологија	ClearVue 850 (Urology) ClearVue 850 (Cardiology) ClearVue 850 (Gynecology & Obstetrics) ClearVue 850 (Abdominal & Thyroid) Eqiq CVx ClearVue 850 (Radiology)		Nederland B.V	
Набавка, испорака и монтажа на медицинска опрема за потребите на: КБ Штип, УК за кардиологија, УК за кардиохирургија, ГОБ 8 Септември, КБ Тетово, Универзитетска хирургија Св. Наум Охридски, УК за неврологија, ОБ Куманово, УК за радиологија, ОБ Струмица, ОБ Струга, ОБ со проширена дејност Дебар	MAMMOGRAPHY SYSTEM – Mammomat Revelation MAMMOGRAPHY SYSTEM – Mammomat Inspiration CT SCCANER 128 – Somatom go. Top C-ARM SYSTEM – Cios Select w ANGIOGRAPHIC SYSTEM – Artis Q ANGIOGRAPHIC SYSTEM Floor mounted, for interventional cardiovascular procedures and electrophysiology – Artis Icono ANGIOGRAPHIC SYSTEM Floor mounted, for interventional cardiovascular procedures – Artis one Cardio	28.10.2022	Siemens Healthcare GmbH	355.564.902

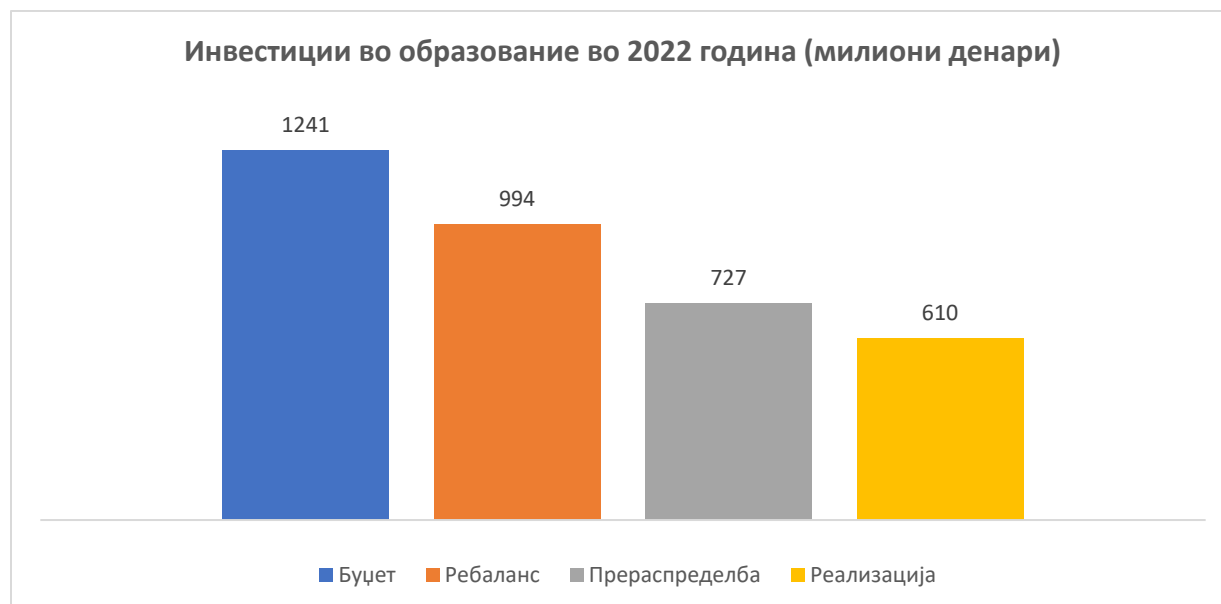
Инвестициите во ОБРАЗОВАНИЕТО во 2022 година се речиси преполовени и од првично буџетираните 1,2 милијарди денари, односно 20 милиони евра, реализирани се само 10 милиони евра.

На најголем удар биле планираните проекти за студентските домови. Потпрограмите „Изградба на средни училишта“ и „Изградба и реконструкција на студентски домови“ се сведени на нула, додека, пак, најголемите буџетски кратења, но и потфрлања на реализацијата се случиле во потпрограмата „Енергетски ефикасна рехабилитација на студентските домови“.

Буџетот за 2022 година бил усвоен со проекција во образованието да се инвестираат 1.241.059.000 денари (20.179.821 евра), и тоа за изградба на основни училишта, за реконструкција на основни училишта, за изградба на спортски сали во основните училишта, за изградба на средни училишта, за реконструкција на средни училишта, за изградба на спортски сали во средни училишта, за изградба и реконструкција на студентски домови и за енергетски ефикасна рехабилитација на студентските домови.

Првото намалување на вредноста на инвестициите во образованието е направено со Изменувањето и дополнувањето на Буџетот за 2022 година, и тоа во висина од 19,88 %, односно за 246.646.000 денари (4.010.504 евра), и вредноста на инвестициите е проектирана на износ од 994.413.000 денари (16.169.317 евра). По ова, следуваат и нови кратења на буџетските средства наменети за инвестиции во образованието, и тоа со двете одлуки за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите, донесени во ноември и декември 2022 година. Со донесувањето на овие Одлуки од Собранието на РСМ, вредноста на инвестициите во образованието е намалена за дополнителни 26,92 % односно за 267.716.043 денари (4.353.106 евра) и е сведена на 726.696.957 денари (11.816.211 евра). На овој начин

буџетските средства за инвестициите во образованието се вкупно намалени за 514.362.043 денари (8.363.610 евра).

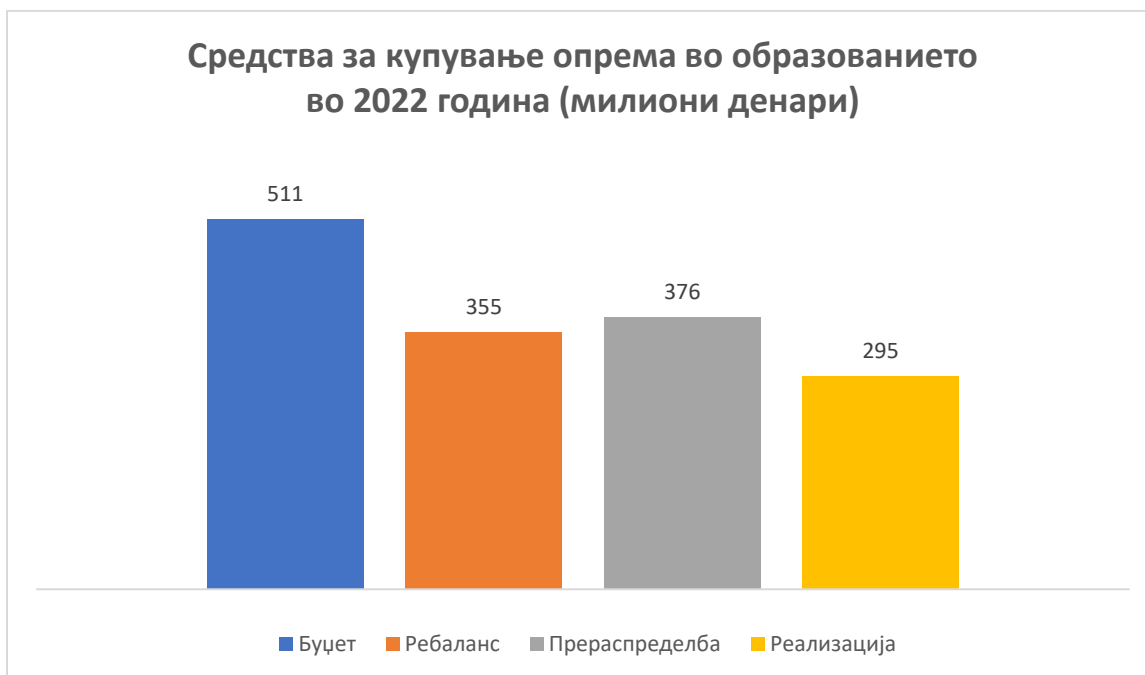
Како што може да се види од табеларниот приказ на промените и извршувањето на потпрограмите од кои се состои програмата „Инвестиции во образованието“, потпрограмите „Изградба на средни училишта“ и „Изградба и реконструкција на студентски домови“ се сведени на нула, додека, пак, најголемите буџетски кретења, но и потфрлања на реализацијата се случиле во потпрограмата „Енергетски ефикасна рехабилитација на студентските домови“.

Програма Инвестиции во образованието на Министерство за образование и наука за 2022 година (во денари)

Потпрограми на Инвестиции во образованието	Буџет за 2022	Ребаланс на Буџетот за 2022	Вредност по направените 2 прераспределби на средства	Извршување
ТА – Изградба на основни училишта	92.000.000	92.000.000	80.526.828	73.479.002
ТБ – Реконструкција на основни училишта	293.000.000	293.000.000	249.810.000	232.991.941
Изградба на училишни спортски сали во основни училишта	399.090.000	288.368.000	242.019.536	184.433.709
Изградба на средни училишта	700.000	700.000	0	0
ТД – Реконструкција на средни училишта	86.500.000	86.500.000	56.683.233	56.250.526
Изградба на училишни спортски сали во средни училишта	1.550.000	3.350.000	3.290.486	3.290.486
Изградба и реконструкција на студентски домови	25.000.000	25.000.000	0	0
Енергетски ефикасна рехабилитација на студентските домови	343.219.000	205.495.000	94.366.874	59.287.604

Вкупно во денари	1.241.059.000	994.413.000	726.696.957	609.733.268
Вкупно во евра	20.179.821	16.169.317	11.816.211	9.914.362

Во однос на буџетските откажувања во тековната 2022 година во секторот образование, значајно е да се наведат и намалувањата детектирани во буџетската ставка 480 (Купување опрема и машини). Направената анализа на оваа буџетска ставка упатува на констатација дека со Буџетот за 2022 година била проектирана на 511.145.000 денари (8.311.300 евра), за потоа со ребалансот да се намали на 354.675.000 денари (5.767.073 евра), а потоа со одлуките за прераспределба на средства е малку зголемена на 375.751.801 денари (6.109.785 евра) и на крајот е реализирана во износ од 295.492.701 денар (4.804.759 евра).

Министерството за образование и наука во однос на побараната листата на опрема и машини кои требало, а не се купиле со намалувањето на првично планираниот буџетски износ, достави листа чија вредност не се совпаѓа со податоците од Буџетот на РСМ за 2022 и со Завршната сметка за 2022 година, туку се значително помали.

**Приказ на буџетската ставка 480 – Купување опрема и машини
во 2022 година, добиен од МОН (во денари)**

Потпрограма	Буџет	Ребаланс	Буџет по Одлука и пренамени	Реализација со 31.12.2022
10 – Администрација	2.000.000	2.000.000	622.977	85.956
14 – Агенција за квалитет на високото образование	140.000	140.000	49.000	46.260
16 – Национален совет за високо образование	400.000	400.000	40.000	0

20 – Основно образование	720.000	720.000	720.000	570.830
21 – Проекти во основно	25.000.000	23.150.000	15.169.068	12.361.208
30 – Средно образование	1.600.000	1.600.000	1.043.743	825.890
33 – Центар за образование на возрасни	150.000	150.000	52.000	52.000
40 – Високо образование			265.500	225.453
41 – Универзитет Св. Кирил и Методиј	10.000.000	10.000.000	10.000.000	9.866.805
42 – Универзитет Св. Климент Охридски	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000
43 – Универзитет Тетово	1.500.000	1.500.000	1.500.000	1.500.000
44 – Универзитет Гоце Делчев Штип	3.000.000	3.000.000	3.000.000	2.424.677
45 – Универзитет Мајка Тереза	15.000.000	15.000.000	6.071.462	4.545.062
46 – Универзитет за информатички технологии во Охрид	200.000	200.000	200.000	199.860
50 – Ученички стандард	6.000.000	6.000.000	0	0
60 – Студентски стандард	44.000.000	44.000.000	2.600.000	0
72 – Научни институти	3.500.000	2.800.000	1.985.051	1.700.801
ТВ – Изградба на спортски сали во основните училишта	130.000	130.000	0	0
Вкупен износ во денари	114.840.000	112.290.000	44.818.801	35.904.802
Вкупен износ во евра	1.867.317	1.825.853	729.249	583.818

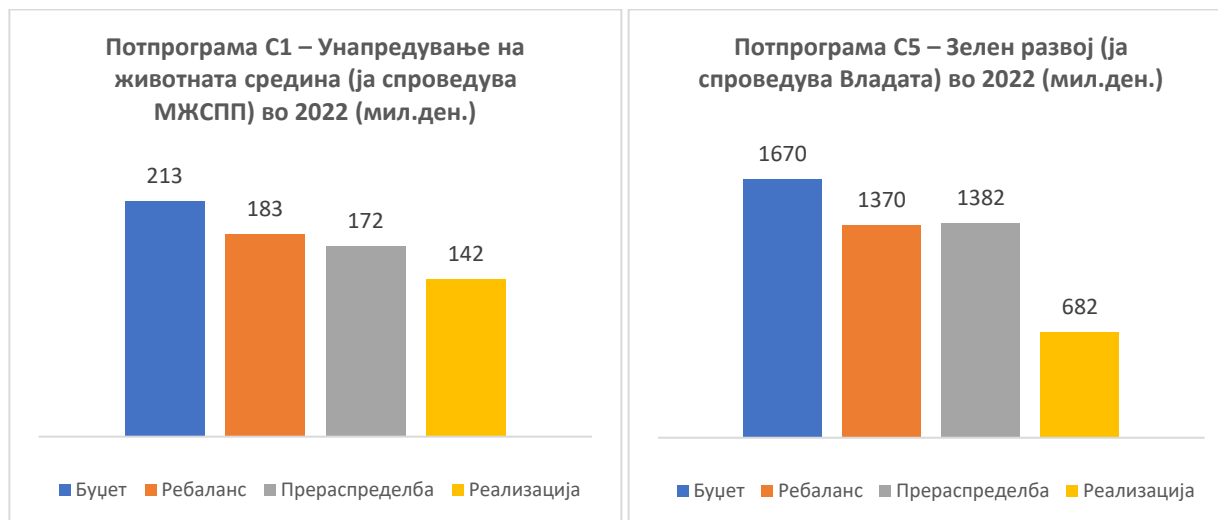
Програмата за УНАПРЕДУВАЊЕ НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА, која во 2022 година била првично буџетирана на околу 1,9 милијарди денари, односно 30 милиони евра, е сведена на реализација од само 13 милиони евра, и тоа во најголем дел со трансфер на средства од Владата до АД Електрани на Северна Македонија за реализација на проектот на фотонапонски електрани Осломеј.

Програмата за унапредување на животната средина се состои од две потпрограми, и тоа потпрограмата C1 (Унапредување на животната средина), која ја спроведува Министерството за животна средина и просторно планирање, и потпрограмата C5 (Зелен развој), што се спроведува преку Генералниот секретаријат на Владата.

Вкупно, програмата за унапредување на животната средина во Буџетот на РСМ за 2022 година била проектирана на 1.882.706.000 денари (30.613.105 евра). Со ребалансот на Буџетот средствата се намалени за 329.750.000 денари (5.361.788 евра), што е 17,51 %. Со прераспределбите на средства за оваа буџетска ставка, вредноста е дури и минимално зголемена за 1.306.500 денари (21.243 евра). Но, проблемот се појавува во реализацијата на оваа програма, при што од вкупно планираните 1.554.262.500 денари (25.272.561 евра) ќе се реализираат само 823.983.949 денари (13.398.112 евра). Притоа, процентот на реализација на потпрограмата Унапредување на животната средина изнесува 82,63 %, а на многу поголемата потпрограма Зелен развој – реализацијата изнесува 53,01 %. Според податоците од Трезорот, најголем дел од потпрограмата Зелен развој Владата ги префрлила на ЕСМ, и тоа 670.000.000 денари (10.894.309 евра), а останатите се трансфери на сметки на нерезидентни. Според објавените информации, трансферот до ЕСМ е за спроведување на проектот за фотонапонските електрани Осломеј, изработен во

согласност со владината Стратегија за развој на енергетиката до 2040 година, базирана на Европскиот зелен договор.

Потпрограма за унапредување на животната средина во 2022 година (во денари)

Големи промени во буџетот на Министерството за животна средина и просторно планирање за 2022 година се воочени и во буџетските ставки 480 (Купување опрема и машини) и 482 (Други градежни објекти). Притоа, во ставката наменета за купување опрема и машини, воочено е намалување од 68.460.000 денари на само 17.720.000 денари. Од Министерството објаснија дека разликата се должи на следните три точки:

1. Набавката на резервни делови за хидросистемот за Дојранското Езеро била откажана затоа што системот немал потреба од резервни делови.
2. Од планирани две мониторинг-станции (20.000.000 денари), набавена е само една во вредност од 8.340.000 денари, од причина што добиле информација од Владата на Република Северна Македонија бр. 02-1824/1 од 11.03.2022 г. за преземање економски мерки за справување со енергетската и ценовна криза. Остатокот од средствата биле вратени во централниот буџет со ребалансот.
3. Набавката на технологијата за балирање и завиткување на отпад во вредност од 37.200.000 денари од ставката 480 (Купување на опрема и машини) е префрлена на ставката 488 (Капитални дотации до ЕЛС), со што е целосно реализирана.

Од вака добиениот одговор, станува јасно дека економската криза влијаела врз направените промени со намалување на бројот на купени мониторинг-станции. Воедно, нејасно е зошто е направен трансферот на средства од ставката 480 на 488.

Реализацијата на буџетската ставка 482 (Други градежни објекти), пак, открива дека голем дел од проектите кои треба да придонесат кон подобрување на животната средина ја немаат посакуваната динамика. Имено, разликата од планирањето до реализацијата во висина од 411.378.000 денари (6.689.073 евра) е објаснета како доцнење на проектите, но не и нивно откажување.

**Приказ на буџетската ставка 482 – Други градежни објекти на
Министерството за животна средина и просторно планирање во 2022 година**

Програма	Ставка	Локација	Опис	Планирано	Реализација	Остаток	Статус на проектите
23	Управување и заштита на водите	Берово	Рехабилитација на водоводен систем со филтер-станција во општина Берово со вкупна вредност на проектот од 75.967.390 денари (повеќегодишна јавна набавка 2022 – 2024)	7.500.000	0	7.500.000	Договор потпишан на 23.12.2022. Во тек е реализација на проектот.
		Богданци	Реконструкција на водоводна мрежа во Богданци, со вредност на проектот од 257.897.084 денари (повеќегодишна јавна набавка 2022 – 2025)	12.878.000	0	12.878.000	Договор потпишан на 29.12.2022. Во тек е реализација на проектот.
25	Третман на отпадни води	Дојран	Реконструкција/Изградба на колектор и пречистителна станица во Дојран	5.000.000	0	5.000.000	Во 2022 имавме неуспешна јавна набавка поради неприфатливи понуди. Со одлука на Влада во 2022 од ставката 488 им се префрлија на наменска сметка средства во износ од 65 милиони денари.
			Стручен технички надзор на проектот „Реконструкција на колектор и пречистителна станица во Дојран “				
		Арачиново	Регулација на ободен канал во Арачиново (повеќегодишна јавна набавка 2022 – 2024)	7.000.000	0	7.000.000	Во 2022 имавме неуспешна јавна набавка поради неприфатливи понуди. Во 2023 е започната нова постапка и е во фаза на евалуација на понудите.
		Гази Баба	Изградба на фекална канализација во Страчинци, општина Гази Баба (повеќегодишна јавна набавка 2022 – 2023)	10.000.000	0	10.000.000	Договор потпишан на 12.12.2022. Во тек е реализација на проектот.
25	Третман на отпадни води		Закон за задолжување на Република Северна Македонија со заем кај Европската Инвестициона Банка по финансискиот договор за проектот „Пречистителна станица за отпадни води во Скопје“.	369.000.000	0	369.000.000	Со последниот ребаланс средствата предвидени за оваа ставка се намалени на 289.000.000 ден.

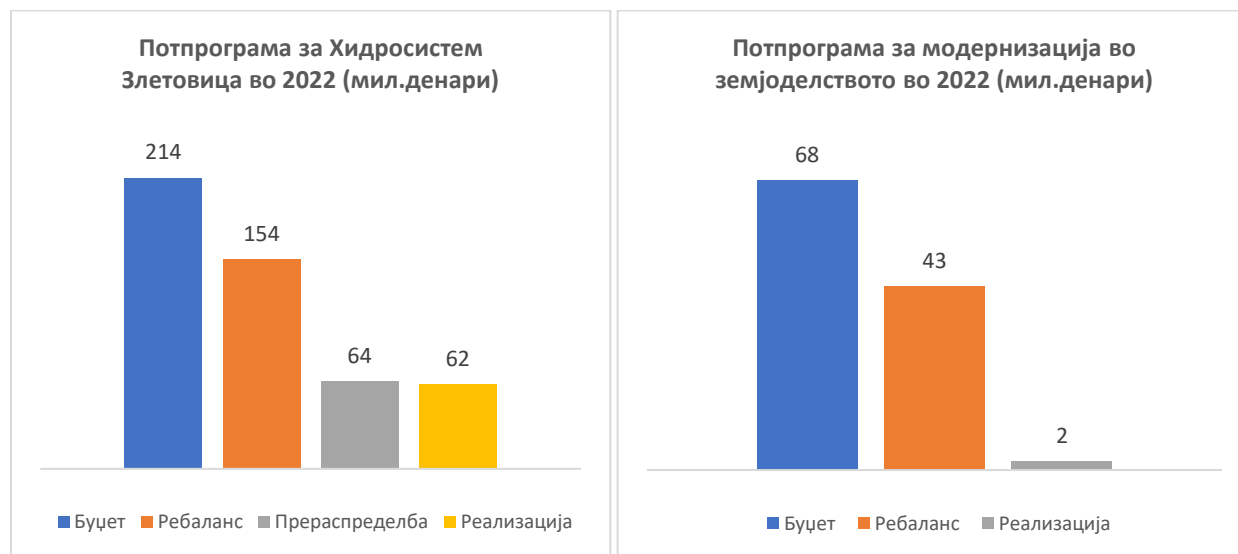
Во областа на ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО, ШУМАРСТВОТО И ВОДОСТОПАНСТВОТО значајно е да се издвојат две ставки кои требало да придонесат кон подобрување на состојбите во оваа област, а тоа се потпрограмите 6А (Хидросистем Злетовица) и 1А (Модернизација на земјоделството), кај коишто е воочено намалување на средствата. Од првично планираните 282 милиони денари,

односно 4,5 милиони евра, за овие потпрограми се потрошени само 64 милиони денари, односно нешто над 1 милион евра.

Во Буџетот за 2022 година за Потпрограмата Хидросистем Злетовица, првично биле планирани 214.281.000 денари (3.484.243 евра). Со ребалансот на буџетот средствата биле намалени за 28,15 %, односно за 60.330.000 денари (980.976 евра) и сведени се на 153.951.000 денари (2.503.268 евра). Дополнително, со одлуките за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите на Собранието на РСМ, средствата се намалени за дополнителни 90.352.263 денари (1.469.142 евра) и изнесувале 63.598.737 денари. Процентот на реализација на вака намалените средства, како што може да се види од следниот графички приказ, е висок.

Во однос, пак, на Потпрограмата за модернизација на земјоделството од првично планираните 68.180.000 денари (1.108.618 евра), со ребалансот на Буџетот за 2022 година средствата се намалени за 31,82 % и се сведени на 42.900.000 денари (697.561 евра). Од нив реализирани се само 2.258.727 денари (36.727 евра), односно 5,26 %.

Потпрограми на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство за 2022 година со најголеми намалувања

Во одговорот за ниската реализација на буџетската ставка 480 (Набавка на опрема и машини), од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство слабата реализација не ја поврзуваат со економската криза, туку со проблемите што ги имале во спроведување на тендерските постапки. Во нивниот одговор се вели: „Реализацијата на буџетот за МЗШВ за 2022 година во Програма 6А (ХС Злетовица), ставка 480 (Купување на машини и опрема) во позиции 2, 3, 4, и 5 (прикажани во табелата подолу) не е реализирана бидејќи се стави приоритет на изградбата на Филтер станица во Свети Николе (Позиција 2). Подолго време се вршеше подготовка на тендерската документација за реализација, но за жал јавниот оглас се поништи кон крајот на 2022 година и потоа немаше време за реализација на нов оглас. Од тие причини МЗШВ зазема

став, реализацијата на оваа програма да ја врши ЈП ХС Злетовица и беа прекинати понатамошни активности околу распишување на јавни набавки по останатите потставки од ставката 480.“

**Програма 6А – ХС Злетовица, ставка 480 – Купување опрема и машини од
Буџетот на МЗШВ за 2022 година**

Р.б.	Опис	Буџет	Ребаланс	Реализација	Објаснување на причините за намалувањето и нереализацијата на одделните позиции
1	Надградба на ХС Злетовица (SCADA) во ЈП ХС Злетовица – Пробиштип	9.532.500	9.532.500	1.321.622	Проектот е кофинансиран со донација од ЦМСР од Р. Словенија и се состои од два дела, електро и машински дел. Причината за помалата реализација е поради потпишување на Договорот за донација на 05.05.2022 година, а не на почетокот на годината, и поради поништување на првата јавна набавка за машинскиот дел. Од овие причини се изврши само уплата на Авансна фактура на изведувачот на дел 1 од проектот. Проектот со сигурност ќе се реализира во 2023 година.
2	Изградба на Филтер Станица УВ 100 I/s со надзор во Свети Николе	105.575.500	66.560.500		Реализацијата на буџетот за МЗШВ за 2022 година во Програма 6А – ХС Злетовица, ставка 480 – Купување на машини и опрема во позиции 2, 3, 4, и 5 не е реализирана бидејќи се стави приоритет на изградбата на Филтер станица во Свети Николе (Позиција 2). Подолго време се вршеше подготовка на тендерската документација за реализација, но за жал јавниот оглас се поништи кон крајот на 2022 година и потоа немаше време за реализација на нов оглас. Од тие причини МЗШВ зазеде став, реализацијата на оваа програма да ја врши ЈП ХС Злетовица и беа прекинати понатамошни активности околу распишување на јавни набавки по останатите потставки од Ставка 480.
3	Набавка, транспорт и монтажа на Дизел агрегат 110 kVA на Филтер станица во Карбинци	1.500.000	1.500.000		
4	Изработка на Основен проект за Филтер станица за Лозово	500.000	500.000		
5	Подобрување на водоснабдувањето на Горна зона во Пробиштип со надзор	6.000.000	6.000.000		

	Вкупно во денари	123.108.000	84.093.000	1.321.622	
--	-------------------------	--------------------	-------------------	------------------	--

За проблемите во буџетот говори и исходот на програмата 60 (Програма за водостопанство) за 2022 година. За оваа програма во Буџетот не биле предвидени средства, за потоа со ребалансот да бидат доделени 18.956.000 денари. На побараните информации од Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство, добиено е следното објаснување: „После третиот квартал од 2022 година, Министерството за финансии има скратено од ставката 480 средства во износ од 12.327.250 денари и истите се ставени на konto 414480 (Капитални резерви купување опрема), при што на оваа ставка при крај на месец октомври остануваат 6.637.750 денари. Од овие средства, износот од 6.637.000 денари со Одлуката за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите на Собранието на РСМ (Сл. весник на РСМ 232/22) се тргнати од контото 480 и крајното салдо на ова салдо изнесува 750 денари на крај од годината. Согласно програмата за водостопанство за 2022 година (Сл. весник на РСМ бр. 36/22, 141/22, 188/22 и 273/22) и согласно Годишната инвестициона програма за 2022 година на АД Водостопанство на Република Северна Македонија во државна сопственост (усвоени на седници на Влада на 12.04.2022 и од 23.08.2022 година), предвидени беа средства за исплата на обврски по склучени договори во 2021 година за набавка на механизација, како и средства за реализација на нова јавна набавка во 2022 година за набавка на механизација за АД Водостопанство. Обврските по склучените договори од 2021 година беа исплатени во целост, додека исплатата на фактурата за набавената механизација на АД Водостопанство во текот на 2022 година беше реализирана со Буџетот за 2023 година поради недостатокот на средства на konto 480 (објаснето претходно).“

Инвестициите во ПАТНАТА ИНФРАСТРУКТУРА, со Буџетот за 2022 година, првично биле проектирани на 5,9 милијарди денари (96 милиони евра), за потоа целосно да се укинат, а намалување на средствата имало и за проекти за водоснабдување и одведување отпадни води.

Со Буџетот за 2023 година, во Министерството за транспорт и врски биле намалени три програми, 2М (Инвестиции во патна инфраструктура), 3Г (Проекти за водоснабдување и одведување отпадни води) и 3Л (Изградба на систем за водоснабдување – Сопиште). Притоа, најголема е програмата за Инвестиции во патна инфраструктура, која опфаќала изградба на инфраструктурниот Коридор 8 (Делница: Тетово – Гостивар – Букојчани и автопатот Требеништа – Струга – Кафасан) и Коридорот 10 (Делница на автопатот Прилеп – Битола) и била проектирана на износ од 5.938.874.000 денари (96.567.057 евра). Со Ребалансот на Буџетот за 2022 година, средствата за оваа програма се намалени за 37,95% и биле проектирани на ниво од 3.685.000.000 денари (59.918.699 евра). Потоа, низ одлуките за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите, средствата се целосно укинати. Ова укинување се должи на подготовките за реализација на договорот склучен со конзорциумот „Бехтел и Енка“.

Следната значајна програма од Министерството за транспорт и врски е програмата која опфаќа Проекти за водоснабдување и одведување отпадни води, која првично била проектирана на 448.210.000 денари (7.287.967 евра), за потоа со ребалансот и одлуките за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите да се намали за дури 45 % и да сведе на ниво од 246.518.000 денари (4.008.423 евра). Но, и вака намалените средства не се реализирале целосно, туку во износ од 178.831.617 денари (2.907.831 евра).

Следна која била предмет на кратење е програмата за Изградба на систем за водоснабдување – Сопиште, планирана во износ од 20.000.000 денари (325.203 евра), која потоа со одлуките за одлуките за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите е целосно укината.

**Програми на Министерство за транспорт и врски за 2022 година со најголеми намалувања
(во денари)**

Програма	Буџет за 2022	Ребаланс на Буџетот за 2022	Вредност по направените 2 прераспределби на средства	Извршување
2М – Инвестиции во патна инфраструктура	5.938.874.000	3.685.000.000	0	0
3Г – Проекти за водоснабдување и одведување отпадни води	448.210.000	267.850.000	246.518.000	178.831.617
3Л – Изградба на систем за водоснабдување – Сопиште	20.000.000	20.000.000	0	0

Наспроти овие големи намалувања, со ребалансот на Буџетот за 2022 година во буџетската ставка 489 (Капитални субвенции за претпријатија и невладини организации) била додадена програма за изградба на социјални станови која не била предвидена со првично донесениот Буџетот за 2022 година. Изградбата била планирана во износ од 200.000.000 денари (3.252.032 евра) и целосно била реализирана.

Набавка и поставување сигнализација на железничките премини од 51 милион денари, односно 839 илјади евра, е најголемиот проект што бил исклучена од планот за набавки од страна на Министерството за финансии – функции на државата. Но, она што е загрижувачки е дека кај значаен дел од проектите кои Министерството требало да ги реализира, а се во доминантен дел добиени од средства од ИПА-програмата на Европската Унија, имале исклучително низок процент на реализација, од само 37,78 %. Станува збор за буџетските ставки 480 (Купување опрема и машини) и 482 (Други градежни објекти), за кои биле планирани реализација на проекти во вредност од 1.839.286.224 денари¹ (29.907.093 евра), а биле реализирани само 694.849.941 денари (11.298.373 евра).

Гледано од аспект на планирани, а нереализирани проекти на Министерството за финансии – функции на државата кои се значајни за квалитетот на животот на граѓаните, може да се издвои откажаниот проект за набавка и поставување сигнализација на железничките премини од 51.620.800 денари (839.363 евра) од буџетска ставка 482, како и планираната изработка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново, со вредност од 7.145.600 денари (116.188 евра), која исто така е исклучена од плановите на Министерството.

¹ Од вкупниот износ се исклучени планираните средства добиени преку заем од ЕИБ во висина од 67.000.000 денари, со оглед на тоа што доставената фактура за надзор на договорот за реконструкција и надградба на автопатската делница Демир Капија – Смоквица е добиена во помал износ (63.197.850 денари) од планираниот и договорот е затворен во помал износ.

Но, исклучувањето на овие значајни два проекти е проследено и со многу ниска реализација на средствата за проекти одобрени со ИПА-програмата од Европската Унија. Како што може да се види од табеларниот приказ, во 2022 година било планирано да се реализираат проекти во вкупна вредност од 1.839.286.224 денари (29.907.093 евра), кои доминантно се од ИПА-фондовите на ЕУ. Но, поради доцнењето со тендерските постапки, како и поради слабата динамика на реализација на веќе склучените договори, се реализирале проекти во износ од само 694.849.941 денари (11.298.373 евра).

Планирани и реализирани исплати во 2022 година
Министерство за финансии – функции на државата

Потпрограма МЕ Транспорт и животна средина	Планирани	Реализирана исплата	Разлика	Образложение
Животна средина				
Набавка на ИТ и друга специфична опрема за мониторинг на животна средина и информациски систем	24.640.000	0	24.640.000	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек
Набавка на канцелариска и техничка опрема и ИКТ-софтвер за оперативна структура на МоЕРР за спроведување на SOPECA 2014-2020	4.435.200	0	4.435.200	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек
Набавка на специфична опрема за информативен систем за следење на водата	17.248.000	0	17.248.000	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек
Надзор над спроведување на договорите за работа за подобрување на инфраструктурата за собирање отпадни води во Градот Скопје	15.612.960	9596895	6.016.065	Доставени се помалку времени ситуации од иницијално планираните за 2022 година
Рехабилитација и проширување на канализационата мрежа во Општина Кичево	214.060.610	0	214.060.610	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек.
Надзор на договор за проширување на канализациона мрежа во Општина Кичево	7.736.553	7.736.553	0	Платено согласно планиран буџет
Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализационата мрежа во Општина Битола	16.016.010	0	16.016.010	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек
Надзор на договор за изградба на прочистителна станица за отпадни води и рехабилитација и надградба на канализационата мрежа во Општина Тетово	18.480.010	0	18.480.010	Договорот не се потпиша бидејќи тендерската постапка беше во тек
Изработка на проектна документација за подобрување на инфраструктурата за собирање и третман на отпадни води и водоводна мрежа во Општина Арачиново	7.145.600	0	7.145.600	Проектот е исклучен од планот за јавни набавки

Затворање на нерегуларни депонии и диви депонии во источен регион – Лот 1	203.899.740	51.213.589	152.686.151	Било планирано да се платат две фактури (авансна и времена), контракторот има доставено само барање за авансно плаќање
Договор за надзор на градежните работите за затворање на депонии и диви депонии кои не се усогласени, во источните и североисточните региони – Прва фаза	11.567.453	7.317.027	4.250.426	Било планирано да се платат две фактури (авансна и времена), контракторот има доставено само барање за авансно плаќање
Транспорт				
Изградба на патна делница Градско – клучка Дреново како дел од патниот коридор X-d	861.852.920	327.816.914	534.036.005	Доставени се помалку времени ситуации од иницијално планираните за 2022 година
Надзор на изградба на патна делница Градско – клучка Дреново како дел од патниот коридор X-d	51.893.960	66.141.398	-14.247.438	Доставени се финансиски извештаи кои опфаќаат период од 2021 и 2022 година и поради тоа исплатени се повеќе средства од првично планираните
Рехабилитација на државен пат A2, делница Куманово – Страцин (фаза 1)	185.568.690	107.775.162	77.793.527	Доставени се помалку времени ситуации од иницијално планираните за 2022 година
Надзор на рехабилитација на државен пат A2, делница Куманово – Страцин (фаза 1)	16.583.535	24.784.207	-8.200.672	Доставени се финансиски извештаи кои опфаќаат период од 2021 и 2022 година и поради тоа исплатени се повеќе средства од првично планираните
Техничка помош за спроведување на проектот за замена на заштитни огради според EN стандарди на идентификувани приоритетни делници долж автопатот Коридор X	59.800	0	59.800	Проектот е исклучен од планот за јавни набавки
Набавка и поставување сигнализација на железничките премини	51.620.800	0	51.620.800	Проектот е исклучен од планот за јавни набавки
Техничка помош за снабдување и поставување сигнализација на железничките нивоа на премини	2.199.120	0	2.199.120	Проектот е исклучен од планот за јавни набавки
Потпрограма МЕ – Правда и внатрешни работи				
Набавка на опрема (канцелариски мебел) за јавните обвинителства низ целата земја, ОЈО за организиран криминал и Министерството за правда	1.323.358	1.323.358	0	Платено согласно планиран буџет
Набавка на опрема за имплементација на деловен континуитет и систем за обновување на катастрофи и модернизација на ИТ	40.933.240	40.933.240	0	Платено согласно планиран буџет

инфраструктурата во седиштето на МВР				
Потпрограма МЕ – Образование и вработување				
Изградба на градинка во општина Тетово ЛОТ 1	34.726.341	23.440.522	11.285.819	Пријавени се помалку трошоци за завршени градежни работи
Изградба на градинка во општина Теарце ЛОТ 2	34.850.623	20.054.089	14.796.534	Пријавени се помалку трошоци за завршени градежни работи
Надзор на градежен договор – Изградба на градинки во општините Тетово и Теарце	52.910	0	52.910	Контракторот нема доставено финансиски извештај/ барање за плаќање
Набавка на опрема - Понатамошна поддршка за спроведување на Националната рамка на квалификации	16.778.791	6.716.987	10.061.804	Наместо во четвртиот квартал од 2022 година, фактурата е платена во 2023
ВКУПНО ВО ДЕНАРИ	1.839.286.224	694.849.941	1.144.436.281	
ВКУПНО ВО ЕВРА	29.907.093	11.298.373	18.608.720	

Големо кратење на средствата е евидентирано и во РЕФОРМИТЕ НА КАЗНЕНО-ПОПРАВНИТЕ УСТАНОВИ. Ова е значајно да се нагласи имајќи предвид дека еден од големите проблеми во остварувањето на фундаменталните права во Република Северна Македонија се правата на лицата што престојуваат во казнено-поправните установи, на што укажуваат Народниот правобранител, релевантните невладини организации во земјата, како и извештаите на меѓународни институции како што се Стејт департментот на САД и Советот на Европа.

Во Буџетот на РСМ за 2022 година, потпрограмата Реформи на казнено-поправните установи била проектирана на 283.801.000 денари (4.614.650 евра). Со ребалансот на Буџетот, средствата за оваа потпрограма биле намалени за 51,11 % и се проектирани на 138.747.000 денари (2.256.049 евра). Дополнително кратење од 13,42 % е направено со одлуките за прераспределба на средства и средствата се сведени на 120.123.086 денари (1.953.221 евра). Но, дури и од вака намалените средства, биле реализирани само 6,50 % од проектираните, односно 7.807.114 денари (126.945 евра).

Според добиените податоци од Управата за извршување на санкции, списокот на нереализирани објекти и проекти што биле дел од буџетската ставка 481 (Градежни објекти) е долг и опфаќа низа повеќегодишни иницијативи што останале без своја реализација во 2022 година. Највредниот меѓу нив е проектот за изградба на објекти во Централна сервисна единица, Притворско одделение и Затворено одделение во КПД Идризово, со проценета вредност од 1.979.134.846 денари (32.181.054 евра), што е очигледно повеќегодишен проект што требало да отпочне да се реализира во кризната 2022 година.

Нереализирани проекти на Управа за извршување на санкции од потпрограмата 3Б – Реформи на казнено-поправните установи, како дел од буџетската ставка 481 – Градежни објекти за 2022 година

Планирани, а нереализирани објекти/ проекти во 2022	Локација на објект	Вкупна вредност (во денари)
1. Реконструкција на трафостаници и пумпна станица во КПД Идризово	КПД Идризово	30.680.000
2. Изградба на одвод за атмосферска вода во КПД Идризово до река Вардар	КПД Идризово	12.744.000
3. Изградба на објекти во Централна сервисна единица, Притворско одделение и Затворено одделение во КПД Идризово (Сегмент 2)	КПД Идризово	1.979.134.846
4. Стручен надзор над Реконструкција на трафостаници и пумпна станица во КПД Идризово	КПД Идризово	920.400

5. Стручен надзор над Изградба на одвод за атмосферска вода во КПД Идризово до река Вардар	КПД Идризово	382.320
6. Стручен надзор над Изградба на објекти во КПД Идризово – Централна сервисна единица, Притворско одделение и Затворено одделение и Инфраструктура (Сегмент 2)	КПД Идризово	79.165.421

Без реализација останале и плановите за РЕНОВИРАЊЕ НА АМБАСАДИТЕ, КОНЗУЛАТИТЕ И РЕЗИДЕНЦИИТЕ на Република Северна Македонија во Бразилија, Канбера, Атина, Будимпешта, Цирих и Хараре.

Воочените разлики од планирањето на капиталните објекти на Министерството за надворешни работи и нивната реализација доведоа до сознанија дека оваа институција, во согласност со плановите за 2022 година, требало да реализира 7 значајни проекти, односно објекти кои вкупно би чинеле 246.150.000 денари (4.002.439 евра), а во 2022 година би се реализирале во износ од 130.000.000 денари (2.113.821 евра). Проектите се претставени во следниот табеларен приказ, во којшто може да се види дека 6 од седумте проекти се одложени за 2024 година.

Предвидени проекти за реализација на буџетска ставка 481 – Градежни објекти од страна на МНР за 2022 година (во денари)

Опис на деловите на буџетот	Одобрен буџет за реализација на проектот во 2022 година	Вредност на целиот проект	Одложување
Набавка на градежни работи за реновирање и адаптација на објект добиен од сукцесијата во сопственост на РСМ Бразилија за деловно резиденцијална намена за потребите на Амбасадата на РСМ во Бразилија (амбасада и стан за вработен).	27.000.000	27.000.000	Одложени активностите за во 2024 година поради претседавањето на РСМ со ОБСЕ
Изработка на проектна документација – основен проект и набавка на градежни работи за реновирање и адаптација на објектот добиен од сукцесија во сопственост на РСМ во Канбера исклучиво за резиденцијална намена која е дозволена со урбанистичката регулатива (резиденција и станови за дипломати).	14.000.000	20.000.000	Одложени активностите за во 2024 година
Изработка на проектна документација – основен проект и набавка на градежни работи за реновирање со статична санација на објект добиен од сукцесија во сопственост на РСМ во Атина со доградба и надградба, за деловно-резиденцијална намена за потребите на ДКП на РСМ во Атина (амбасада, резиденција и 2 стана за вработени).	23.000.000	73.000.000	Одложени активностите за во 2024 година

Изработка на проектна документација – основен проект и набавка на градежни работи за статичка реконструкција на објектот на Амбасадата на РСМ во Будимпешта во сопственост на РСМ, со доградба и надградба на деловно-резиденцијална намена за потребите на ДКП на РСМ во Будимпешта (амбасада, резиденција и 2 стана за вработени).	31.000.000	91.150.000	Одложени активностите за во 2024 година
Набавка на градежни работи за реновирање на објектот во Цирих добиен од сукцесија на СФРЈ во сопственост на РСМ, за потреби на Конзулат (конзулат и 2 стана за вработени).	27.000.000	27.000.000	Реализацијата на работите е одложена за 2023 година поради пролонгирање на градежната дозвола
Набавка на идеен и главен проект за измена на постоечки проект за градба на нов објект за ДКП на РСМ во Анкара на плац во сопственост на РСМ	3.000.000	3.000.000	Одложени активностите за во 2024 година
Набавка на градежни работи за базична санација на објектот добиен од сукцесија на СФРЈ во сопственост на РСМ во Хараре	5.000.000	5.000.000	Одложени активностите за во 2024 година поради упис на сопственоста на објектот во катастар

Во објектите кои останале без реализација е и реконструкција на покривната тераса во објектот на МНР во вредност од 12.000.000 денари (195.122 евра). Реализацијата, како што информираат од МНР, е одложена за 2023 година, со променето решение за изведба на натстрешница со поставување фотоволтаични панели.

Во 2022 година не е купена ниту планираната ИТ ОПРЕМА на Управата за јавни приходи (УЈП), ниту е направена надградба на постоечката опрема и консолидирање на базите на податоци во вредност од 49.000.000 денари, односно околу 800 илјади евра. Оваа е значајно за граѓаните, ако се има предвид наодот на Државниот завод за ревизија во извршената ревизија на успешност дека воспоставениот дизајн на информациски системи за управување со јавните давачки во УЈП не обезбедува во целост ефикасно и одржливо управување со процесот за администрирање со јавните давачки.

Управата за јавни приходи во 2022 година останала и без набавка на нова ИТ опрема, но и без планираните реновирања на објектите на институцијата.

Во однос на купувањето опрема, со Буџетот за 2022 година првично било планирано УЈП да потроши 49.000.000 денари (796.748 евра) за оваа намена, со ребалансот средствата се намалени на 17.763.660 денари (288.840 евра), за потоа од нив да се реализираат само 622.659 денари за купување опрема за греење и климатизација 613.660 денари и купување кујнска опрема во вредност од 8.999 денари.

Нереализирано, како што може да се види од табеларниот приказ, останало консолидирањето на работни станици и периферна опрема – набавка на ИТ опрема, потоа подигањето на капацитетот на проток на комуникациската опрема и услуги и консолидирањето на базите на податоци за постојните ИТ системи/ потсистеми во единствена база на податоци за воведување на ESB за Data exchange и воспоставувањето складиште на податоци Data Warehouse и лиценци за системски софтвер и бази на податоци (хардвер).

Опрема на Управата за јавни приходи која не била купена во 2022 година

Ставки	Вредност во денари
Консолидирање на работни станици и периферна опрема – Набавка на ИТ опрема	28.000.000
Подигање на капацитетот на проток на комуникациската опрема и услуги	13.000.000
Консолидирање на базите на податоци за постојните ИТ системи/потсистеми во единствена база на податоци за воведување на ESB за Data exchange и воспоставување складиште на податоци Data Warehouse и лиценци за системски софтвер и бази на податоци (хардвер)	8.000.000

Нереализирано останало и реновирањето на објектите на Управата за јавни приходи, за што првично било планирано да се потрошат 45.000.0000 денари (731.707 евра).

Во листата на планирани, а нереализирани проекти од буџетската ставка 481 (Градежни објекти) во Буџетот за 2022 година, од повеќето институции можат да се издвојат и други проекти, како што се:

- изградба на индустриски објекти во ТИРЗ 2 Скопје во вредност од 900.000.000 денари (14.634.146 евра) од страна на Дирекцијата за технолошко-индустриски развојни зони
- купување недвижен имот од страна на Агенција за национална безбедност (АНБ) во вредност од 140.000.000 денари (2.276.423 евра)
- проширување на просторните капацитети на Оперативно-техничка Агенција (ОТА) во вредност од 25.000.000 денари (406.504 евра)
- градежни работи за заштитена соба во вредност од 33.000.000 денари (536.585 евра), којашто локациски требала да биде сместена во Зградата на Собранието на РСМ.

* * *

Анализата на последиците од енергетската и финансиската криза во 2022 година врз одделните функции на Буџетот не беше можна поради воочена грешка во Предлог-завршната сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година. Иако на Министерството за финансии му беше укажано и беше побарано да се направат потребните корекции, тоа сепак не беше сторено до моментот на завршување на оваа анализа.

Целта на една ваква анализа беше да се покаже влијанието на кризите во 2022 година врз функциите на државата, преку споредување на движењето на учеството на одделните функции на државата, во временски период од пет години.

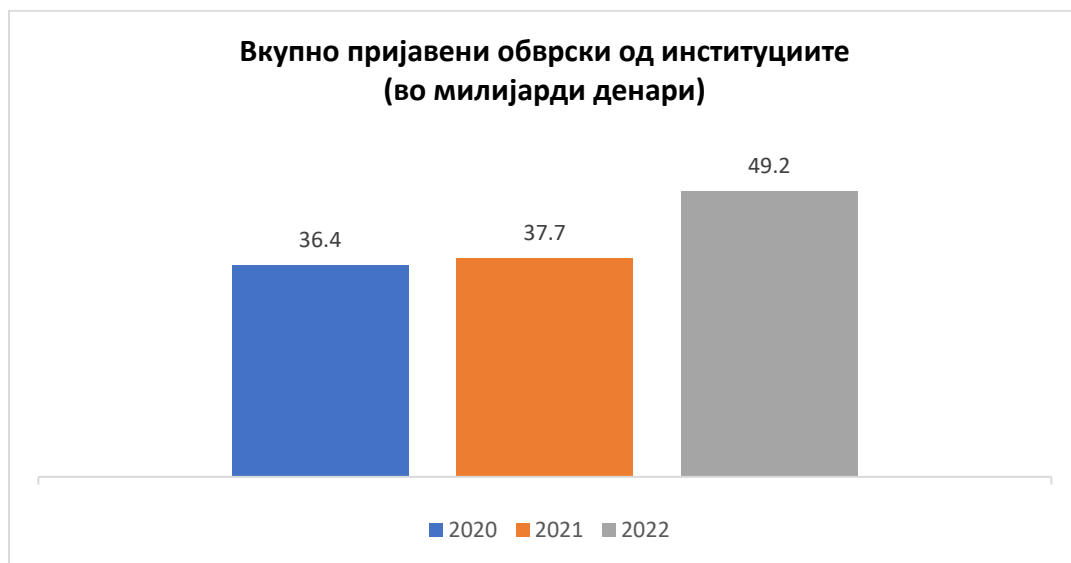
Станува збор за следните функции кои овозможуваат на посистематизиран начин да се воочат трендовите во политиките што ги спроведува државата во однос на буџетските трошења, а од аспект на влијание врз животот на луѓето:

- Општи јавни служби;
- Одбрана;
- Јавен ред и мир;
- Економски работи;
- Заштита на животната средина;
- Живеалишта и развој на заедницата;
- Здравство;
- Рекреација, култура и религија;
- Образование и
- Социјална заштита.

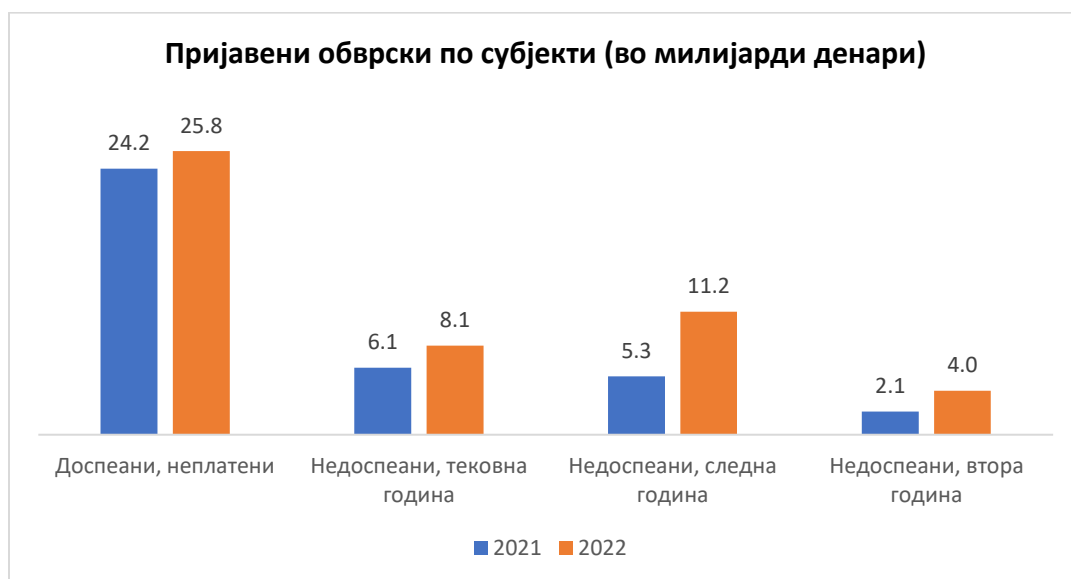
АНАЛИЗА НА ОБВРСКИТЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ

Неповолни движења во 2022 година покажуваат и обврските на институциите, и тоа како доспеаните а неплатени обврски, така и обврските кои не се доспеани и треба да се платат во тековната или во наредните две фискални години. Накусо, кај сите овие обврски има зголемување во 2022 година во однос на претходната 2021 година.

Вкупните пријавени обврски на буџетските субјекти на крајот од 2022 година изнесувале 49 милијарди денари, односно 800 милиони евра, и во однос на 2021 година се зголемени за нови 186 милиони евра, односно за цели 30 %.

Тоа што загрижува е што најголем пораст има кај обврските кои се направени во 2022 година, но нивното плаќање е одложено за следните две фискални години.

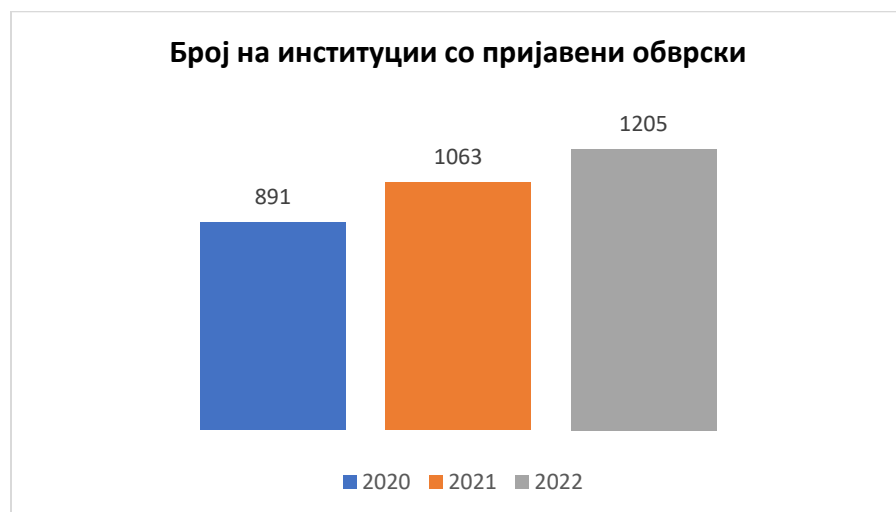
Обврските кои во 2022 година биле доспеани, а неплатени, изнесувале скоро 26 милијарди денари, односно 420 милиони евра, и во однос на 2021 година се зголемени за 7 %.

Недоспеани обврски за тековната 2022 година имало уште 8 милијарди евра, односно 132 милиони евра, што е зголемување во однос на претходната година за 33 %.

Дополнителни 11 милијарди денари, односно 182 милиони евра, се обврските кои буџетските субјекти во 2022 година ги пријавиле дека доспеваат за плаќање следната година, што е скок во однос на претходната година за 111 %.

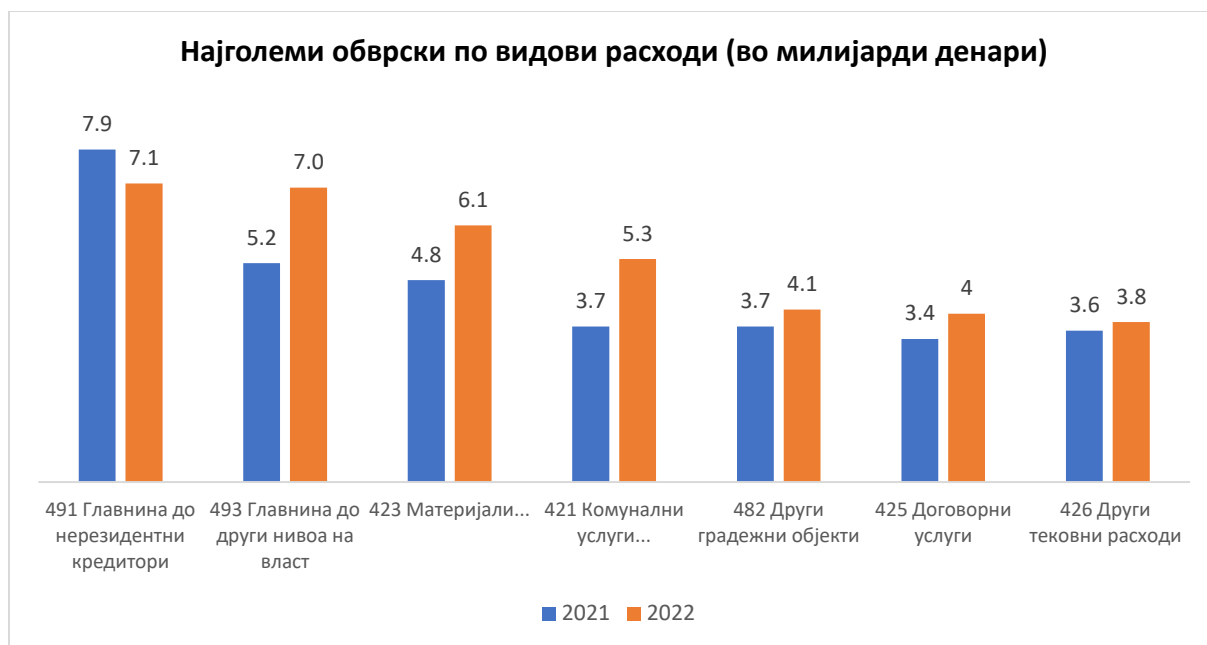
Уште 4 милијарди денари, односно 65 милиони евра, се пријавени дека доспеваат во втората наредна фискална година, што е зголемување од 88 %.

Истовремено со порастот на обврските на институциите по сите основи – доспеани а неплатени, тековни, и за идните години, расте и бројот на институции кои пријавиле дека имаат обврски. Ако во 2020 година обврски имале 891 институција, а следната 2021 година 1063, во 2022 година дури 1205 институции пријавиле дека имаат обврски.

По видови расходи, секако дека најголемите обврски се за отплата на кредити во странство – 7 милијарди денари, односно 116 милиони евра, со скок во 2022 во однос на 2021 година за 800 %.

Но, второ, најголемо зголемување на обврските во 2022 година се токму за Комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, за што институциите на крајот од 2022 година пријавиле неплатени обврски од 5 милијарди денари, односно 87 милиони евра, што е зголемување на обврските за 45 % во однос на претходната година.

По видови субјекти, најголеми обврски имаат јавните претпријатија во државна сопственост, кои на крајот од 2022 година пријавиле обврски од 21 милијарда денари, односно 342 милиони евра, што е учество во вкупните обврски на сите субјекти од 43 %.

Следни по нив се општините и општинските јавни претпријатија, кои пријавиле обврски од по скоро 6 милијарди денари, односно 93 милиони евра. И едните и другите во 2022 година учествуваат со по 12 % во вкупните обврски.

Најмалку обврски, од околу 2,5 милијарди денари, односно 40 милиони евра имаат буџетските корисници од прва линија.

ПЛАНИРАЊЕ И СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА БУЏЕТОТ ЗА 2022 ГОДИНА – ПОТРЕБА ОД ХАРМОНИЗИРАЊЕ НА БУЏЕТСКОТО ФИНАНСИСКО ИЗВЕСТУВАЊЕ

Спроведувањето на буџетот на државата во контекст на остварување на буџетските приходи и реализацијата на планираните буџетски расходи, односно буџетскиот дефицит и јавниот долг, претставуваат главна алатка за остварување на владините економски политики.

Реализацијата на буџетот, со евентуалните ребаланси и одлуки за пренамена на средства од буџетот на државата (реалокација на средства), е „четиво“ за упатени кои можат да ги оценат владините политики, нивната економска насоченост, правецот и темпото на движење, но исто така и да ги воочат неконзистентните и популистички политики кои на среден и долг рок влијаат врз неостварување на потенцијалниот раст, односно го зголемуваат задолжувањето.

Истражувањето во рамките на овој проект укажа на слабости на буџетското сметководство засновано врз готовинска основа, на нехармонизираност на финансиското известување и на различно финансиско евидентирање на исти правни и економски трансакции. Исто така, постои и резервираност на државните и на локалните институции кога станува збор за соработка со граѓанскиот сектор во однос на давање подетални информации за буџетските трошења.

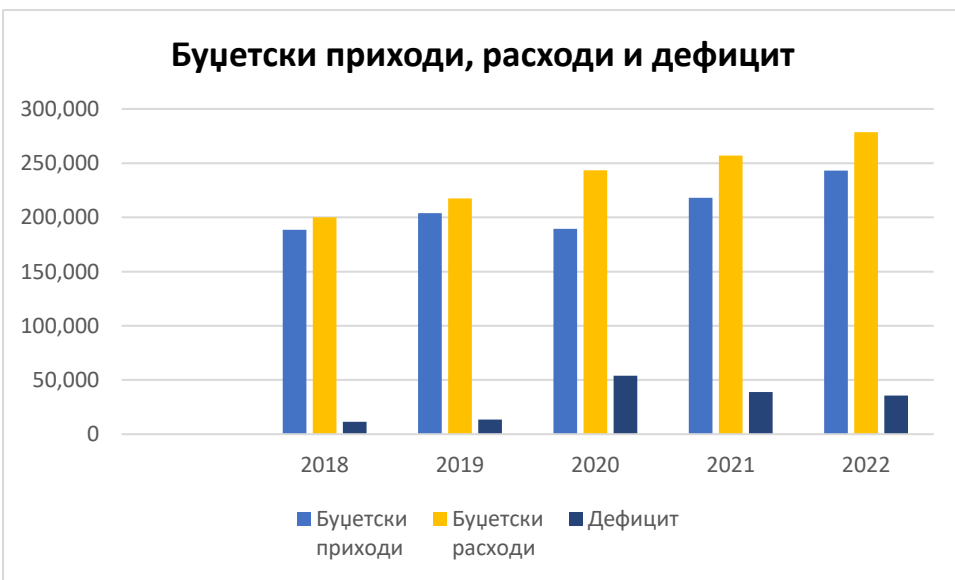
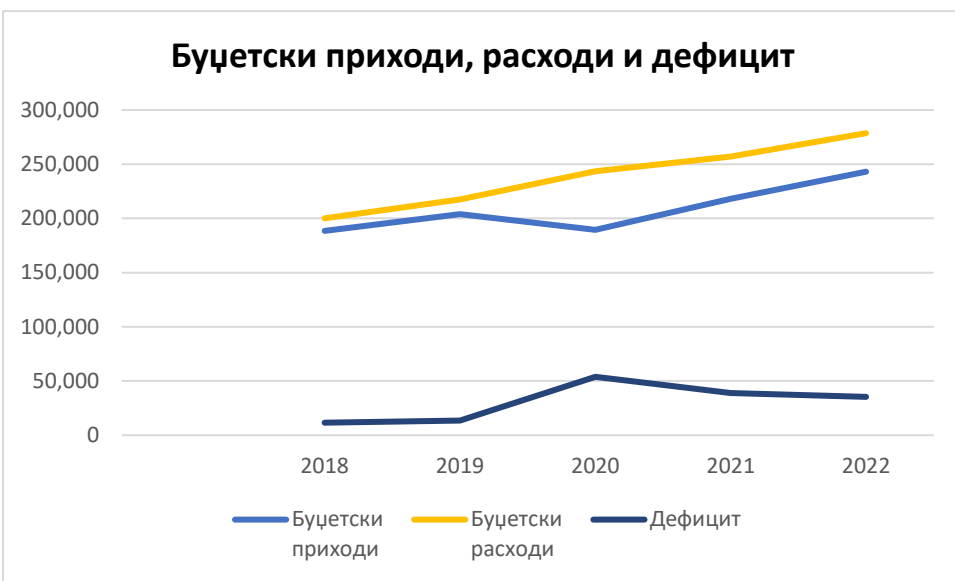
Заради конзистентност на анализата на расходите на реализираниот наспроти планираниот буџет на Р. С. Македонија за 2022 година, почетно се анализираат главните трендови на основните позиции на буџетските финансии за период од 5 години (2018 – 2022), особено имајќи ги предвид зголемените расходи поради КОВИД-19 во 2020 година и зголемените расходи поради енергетската криза во 2021 и 2022 година, но и влијанието на инфлацијата на двете страни на буџетската равенка (приходи и расходи), за 2021 и 2022 година.

Очигледни се буџетските посебности на 2020 година (предизвикани од КОВИД-19), како во делот на потфрлањето на прибраните буџетски приходи, така и поради силниот раст на буџетските расходи, со исклучок на капиталните расходи кои имаат слаба реализација, но и поради растот на буџетскиот дефицит и државниот и јавниот долг. Во продолжение, низ табели, графикони и кратки коментари, е илустрирана состојбата на буџетот на државата за периодот 2018 – 2022 година.

Реализација на буџетите на Р. С. Македонија за периодот 2018 – 2022 година

Година	Буџетски приходи			Буџетски расходи			Буџетски дефицит		Државен и јавен долг (износ)	
	Состојба		Разлика [МКД (мил.)] (тек.-прет. год.)	Состојба		Разлика (МКД) (тек.-претх. год.)	Состојба		Состојба на долгот ЕУР (мил.)	Годишен пораст ЕУР (мил.)
	МКД (мил.)	ЕУР (мил.)		МКД (мил.)	ЕУР (мил.)		МКД (мил.)	ЕУР (мил.)		
2018	188.505	3.065	8.832	200.071	3.253	3.510	11.566	188	5.202,2	415,3
2019	203.822	3.314	15.317	217.445	3.536	17.374	13.623	222	5.540,9	338,7
2020	189.554	3.082	- 14.268	243.421	3.958	25.976	53.867	876	6.483,3	942,4
2021	218.021	3.545	28.467	256.906	4.177	13.485	38.885	632	7.135,3	652,0
2022	243.085	3.953	25.064	278.596	4.530	21.690	35.511	577	7.702,9	567,6

Растот на буџетските приходи е задрен во 2020 година. Имено, во оваа година остварените приходи се на нивото од 2018 година, додека буџетските расходи имаат најсилен раст во овие пет години токму во 2020 година. Резултат на ваквата состојба е силниот раст на буџетскиот дефицит во 2020 година, што е повеќе од двојно поголем од буџетскиот дефицит во претходните две години (2018 и 2019 година). Дефицитот во 2020 година е 4 пати поголем од дефицитот во претходната година. За периодот 2018 – 2022 е генериран буџетски дефицит од 2,5 милијарди евра, а од тоа повеќе од две милијарди евра е дефицит што е остварен за периодот од трите последни години: 2020 – 2022 година.

Година	Буџетски приходи	Буџетски расходи
2018	4,9 %	1,8 %
2019	8,1 %	8,7 %
2020	-7,0 %	11,9 %
2021	15,0 %	5,5 %
2022	11,5 %	8,4 %

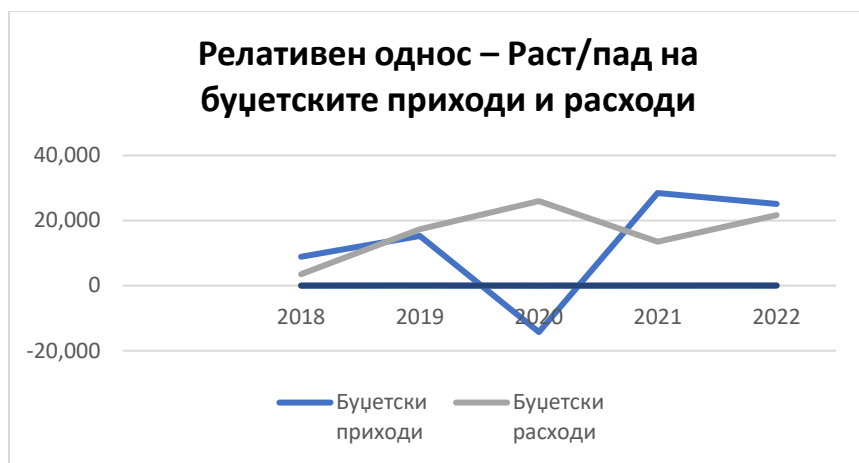
**Релативен однос – Раст/пад на
буџетските приходи и расходи**

Верижните индекси ја обележуваат 2020 година како буџетски неизвесна и дефицитно финансирана. Падот на буџетските приходи за 7 % и растот на буџетските расходи за 11,9 % го илустрираат дефицитниот карактер на буџетската 2020 година, предизвикан од високите трошоци заради кризата со КОВИД-19.

2021 година навидум го означува заздравувањето на буџетските финансии, додека 2022 година исто така навидум го означува враќањето на вообичаените буџетски параметри. Буџетските приходи имаат раст од 11,5 %, а растот на расходите е 8,4 %. Сепак, двете години имаат високи буџетски расходи предизвикани од субвенционирањето на увозот на струја и природен гас, како и од субвенционирање на производството на топлинска енергија за потребите на градот Скопје. Иако помал од 2020 година, буџетскиот дефицит за 2021 и 2022 година се стабилизира на износ поголем од половина милијарда евра, на 632 милиони евра за 2021, и на 577 милиони евра за 2022 година.

Поради слабите приходи и високите буџетски расходи, буџетскиот дефицит има исклучително висок раст, за речиси 4 пати во 2020 година во однос на претходната година. Ваквиот раст на дефицитот влијае и врз силниот раст на државниот и јавниот долг, којшто за 2020 година пораснал од 40,5 % (државен долг) и 49,1 % (јавен долг) на 50,8 % (државен долг) и 59,7 % (јавен долг), мерено во однос на бруто домашниот производ.

Високиот буџетски дефицит од 2020 година наваму само го заострува спознанието за слабата капацитетност на македонските јавни финансии: имено, државата троши премногу во однос на приходите што ги прибира или остварува премали приходи во однос на тоа колку троши. Резултат на ваквата состојба во јавните финансии е дефицитното финансирање и пораст на задолжувањето.

Капитални расходи (милиони денари)

Година	Капитални расходи
2018	12.147
2019	17.812
2020	16.115
2021	23.408
2022	28.637

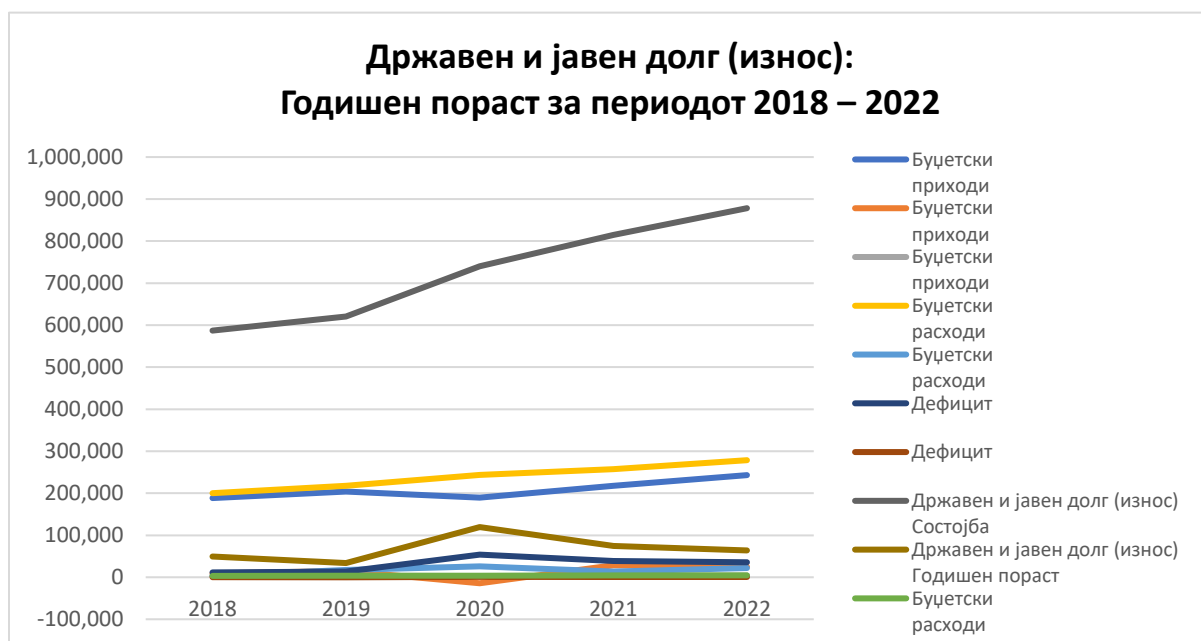
Капиталните расходи во анализираниот петгодишен период, 2018 – 2022, година се најмали во 2020 година, со пад во однос на 2019 година. Во 2021 година капиталните расходи се враќаат на патеката на раст. Обрнуваме внимание на високиот пад на капиталните расходи од 38,8 % во 2018 година и растот од 46,6 % веќе следната година. Падот на капиталните расходи во 2020 година изнесува 9,5 %, по што следат две години на соземање, со раст од 45,3 % во 2021 година и од 22,3 % во 2022 година.

Со оглед на неконзистентното финансиско известување и евидентирањето исти деловни трансакции на различен начин, се создава перцепција за лошиот квалитет на податоците за висината, движењето и состојбата на капиталните расходи, и постоењето на тековни расходи што се евидентирани на оваа група на ставки (сметки), кои по својата суштина не се капитални расходи.

Релативен однос – Раст/пад на капиталните расходи

Година	Капитални расходи
2018	-38,8 %
2019	46,6 %
2020	-9,5 %
2021	45,3 %
2022	22,3 %

Буџетски приходи – Иницијален буџет, ребаланс, реализација на ребалансираниот буџет

Година	Б. прих. МКД (мил)	Верижна промена (%)	Ребаланс ² МКД (мил)	Промена во однос на инициј. буџет (%)	Реализација МКД (мил)	% на реализ. на ребаланс. буџет
2018	193.512	3,1 %	192.484	- 0,5 %	188.505	97,93 %
2019	210.848	9,0 %	210.551	- 0,1 %	203.822	96,80 %
2020	222.308	5,4 %	196.343	- 11,7 %	189.554	96,54 %
2021	212.630	-4,4 %	222.542	4,7 %	218.021	97,97 %
2022	238.899	12,4 %	245.758	2,9 %	243.085	98,91 %

Реализацијата на иницијалниот буџет особено потфрлила во 2020 година; имено, и по ребалансот со којшто планот на буџетските приходи е намален за 11,7 %, реализацијата има потфрлање од 3,46 %. Главна причина за помалото прибирање на буџетски приходи е забавеноста на економијата предизвикана од кризата со КОВИД-19. Вкупното намалување на реализираниот во однос на планираниот износ на буџетски приходи во 2020 година изнесува 14,7 %. За периодот 2018 – 2020 година реализираните буџетски приходи редовно се пониски од планираните, додека во 2021 и 2022 година, реализацијата го надминува планираниот износ на буџетски приходи.

Бруто домашен производ – трендови

По почетокот на светската финансиска криза од 2008 година, дотогашниот раст на БДП од 6,5 % (2007 година) и од 5,5 % (2008 година) станува негативен во 2009 година (-0,4 %) и забавен во наредниот период. Најголем пад од речиси 5 % БДП има во 2020 година. Табелата во продолжение ги покажува правците на движење на БДП.

Бруто домашен производ, 2007 – 2021 година						
Година	БДП во тековни цени (во милиони МКД)	БДП по жител во евра (по тековен курс)	БДП во милиони евра (по тековен курс)	Стапки на реален раст на БДП во %	БДП- дефлатор	Стапка на инфлација (просек ТЖ) во %
2007	372.889	2.982	6.095	6,5	104,6	2,3
2008	414.890	3.308	6.772	5,5	105,5	8,3
2009	414.622	3.300	6.767	-0,4	100,3	-0,8
2010	437.296	3.459	7.109	3,4	102,0	1,6
2011	464.186	3.665	7.544	2,3	103,7	3,9
2012	466.703	3.680	7.585	-0,5	101,0	3,3
2013	501.891	3.948	8.150	2,9	104,5	2,8
2014	527.631	4.141	8.562	3,6	101,4	-0,3
2015	558.954	4.382	9.072	3,9	102,0	-0,3
2016	594.795	4.659	9.657	2,8	103,5	-0,2
2017	618.106	4.839	10.038	1,1	102,8	1,4
2018	660.878	5.175	10.744	2,9	103,9	1,5

² Во 2020 година Буџетот имаше два ребаланси.

2019	692.683	5.423	11.262	3,9	100,9	0,8
2020	669.280	5.236	10.852	-4,7	101,4	1,2
2021 ^{1) 2)}	720.414	6.365	11.690	3,9	103,6	3,2
¹⁾ Претходни податоци						2022
²⁾ Податокот за БДП по жител во евра е пресметан според бројот на вкупното резидентно население од Пописот 2021 г.						14,2

Буџетот на Р С. Македонија за 2022 година

Буџетот на Р С. Македонија (Централен буџет и буџети на фондови) за 2022 година иницијално е усвоен на износ од 284.001.434.000 денари (4.617.909.495 евра). Со ребалансот на буџетот за 2022 година, извршено е зголемување за 16.279.140.000 денари, односно за 5,73 %. Во буџетот за 2022 година се извршени и реалокации со две Одлуки за прераспределба на средства меѓу буџетските корисници. Буџетот е реализиран со 98,9 %, износ од 243.085 милиони денари (околу 3,95 млрд. евра).

Со Ребалансот и двете Одлуки за реалокација се извршени промени на иницијалните фискални проекции за буџетот за 2022 година.

Зголемување на приходите е извршено во координација со изворите на финансирање на буџетскиот дефицит, додека планираното зголемување на буџетските расходи е насочено кон реализација на дел од мерките на Владата за надминување на последиците од енергетската криза.

Даночни приходи за 2022 година	Наплата за 2022 мкд (мил)	Наплата за 2021 мкд (мил)	Промена 2022/2021
Данок на добивка	15.776	10.871	45,12 %
Данок на личен доход	23.852	20.552	16,05 %
Данок на додадена вредност	64.764	58.194	11,29 %
ВКУПНО	104.392	89.617	16,49 %
Акцизи	24.039	24.086	0,00 %
Данок на моторни возила	1.477	1.603	- 7,86 %
Други увозни давачки и такси	8.496	6.877	23,54 %
Еднократни посебни такси	20	22	- 10,00 %
Комунални даноци	13	9	54,00 %
Дозволи за вршење на дејност	637	610	4,43 %
ВКУПНО	139.074	122.824	13,23 %

Табелата содржи номинални податоци кои не се коригирани со дефлатор. За илустрација, просечната стапка на инфлацијата мерена според растот трошоците на живот за 2022 година изнесува 14,2 %. Овој податок означува дека растот на приходите, особено кај данокот на додадена вредност, е главно предизвикан од зголемените цени, а не од поголемиот промет.

Буџетскиот дефицит за 2022 година изнесува 4,5 % од БДП и тој е 0,3 процентни поени над проекцијата од 4,2 %. Буџетскиот дефицит во 2021 година изнесува 5,4 %, што укажува на извесна стабилизација на финансирањето и намалување на буџетскиот дефицит во 2022 година.

И покрај намалувањето на дефицитот, неговото учество во БДП за 2022 година е на повисоко ниво во однос на годините пред кризата со КОВИД-19.

Поради користење на готовинскиот пресметковен систем, квалитетот на информациите за дефицитот и наплатените приходи, односно платените расходи не е висок, причинето од можноста за пренесување на неплатени обврски за наредниот буџетски период со цел да се искаже помал буџетски дефицит за известувачката година.

Во делот на финансирањето, забележлив е падот на расходите по основ на отплата на главнина во износ од 11,4 милијарди денари за 2022 година, во однос на 42,6 милијарди денари отплата за 2021 година. Намалувањето на отплата на главнината произлегува од извршената целосна отплата на 3-та еврообврзница од 2014 година, која доспеа во 2021 година. Каматните плаќања имаат приближно исто ниво на учество во вкупните расходи во 2022 година (3,3 %), во однос на 2021 година (3,5 %).

Трансферот за финансирање на дефицитот на Фондот за ПИО за 2022 година изнесува 78.394 милиони денари, учествува со 28 % во буџетските расходи и е на приближно исто ниво во однос на 2021 година.

Во делот за извршување на буџетот за 2022 година, искажани се состојби кои имаат влијание врз планирањето и остварувањето на приходите и другите приливи и планирањето и извршувањето на расходите и другите одливи, финансирањето на буџетскиот дефицит, воспоставените контроли во УЈП и Царинската управа за покривање на ризиците при пресметката, евидентирањето и наплата на даночните приходи. Вкупните приходи и приливи во 2022 година се остварени во износ од 243.085 милиони денари, односно за 11,5 % повеќе во однос на 2021 година. Кај даночните приходи, чие администрирање и реализација во најголем дел се во надлежност на УЈП и Царинската управа и кои претставуваат 69 % од приходите на буџетот за 2022 година, во 2022 година е забележан пораст во однос на претходната година, особено кај данокот од добивка за 45 %. Во однос на побарувањата и обврските за даноци, придонеси и други јавни давачки констатиравме дека тие не се искажани во финансиските извештаи, што ја намалува транспарентноста при проекциите на Буџетот, додека непостоењето податоци за старосната структура на побарувањата по основ на даноци создава ризик за нивно застарување и неможност за нивна наплата.

Министерството за финансии го врши планирањето на неданочните и капиталните приходи како очекувани приходи во Буџетот по основ на распределба на вишокот на средства остварени од работењето на јавните претпријатија и акционерските друштва во државна сопственост врз основа на достапните информации за остварената добивка, поради тоа што во Министерството не се доставува документација за начинот на распределба на добивката, односно за делот што останува за уплата во Буџетот.

Вкупните расходи и одливи на Буџетот за 2022 изнесуваат 278.596 милиони денари и се за 4,4 % поголеми во однос на 2021 година. Во 2022 година се забележува зголемување на сите расходи во однос на претходната година, а најмногу во делот на капиталните расходи и резерви и недефинирани расходи. Најголемо намалување од 73 % е забележано кај расходите за отплата на главнина, поради тоа што во претходната година извршена е целосна отплата на 3-та еврообврзница издадена во 2014 година, која доспеа во 2021 година. За покривање на дефицитот на Фондот за ПИО за исплата на пензии којшто во 2022 година изнесува 22 % од вкупните извори на средства за исплата на пензии, трансферирани се средства во износ од 14.851 милиони денари и тој е намален во однос на 2021 година за 7 %.

Во 2022 година, од функции на државата врз основа на одлуки од Владата исплатени се средства во износ од 1.051 милиони денари, кои во однос на 2021 година бележат значително намалување

од 49 %. Најголем дел од овие средства, 59 %, се однесуваат за зголемување на капиталот на Развојна банка.

Во структурата на владините програми најголемо учество имаат средствата за програма А – Децентрализација, како и П1 – Мерки за справување со КОВИД-19 кризата и други антикризни мерки, додека развојните владини потпрограми кои се составен дел на развојниот дел на буџетот учествуваат само со 13,86 % во вкупно проектираните расходи за владини програми.

Иако со значителна подобрена транспарентност во однос на порано, особено по активирањето на платформата „Отворени финансии“, сепак информациите за буџетските трошења по аналитички сметки (шестцифрени конта) се неконзистентни, недоволни и може да водат до погрешни заклучоци, а со тоа и да влијаат врз одлуките донесени од страна на буџетските корисници и единки корисници.

Преку сметката за капитални расходи 485 (Вложувања и нефинансиски средства), на неколку наврати со Владини одлуки за одобрување на финансиски средства за справување со кризната состојба за снабдување со електрична /топлинска енергија, извршена е исплатата од буџетот за 2022 година во корист на ЕСМ АД (средства обезбедени од програмата П – Мерки за справување со КОВИД-19 кризата и други антикризни мерки), потпрограма П1 (Мерки за справување со КОВИД-19 кризата и други антикризни мерки).

Исплатата во корист на ЕСМ АД Скопје се вршела преку истата програма, но со користење на расходната ставка 464 – Разни трансфери (Одлука 188/2022).

Ваквата неконзистентност на финансиското известување за ист вид на расход на различни буџетски сметки укажува на потребата од унифицирана примена на известувањето во насока на изготвување на извештаи кои ќе имаат употребна вредност за носителите на политички одлуки.

ЕСМ АД Електрани на С. Македонија (Финансиски извештаи по години) (мил. денари)

ОПИС	2021 година	2022 година
Вкупни приходи	15.957	34.093
Субвенции на Владата (вклучен во вкупните приходи)	5.924	10.232
Вкупни расходи	17.685	31.579
Финансиски резултат пред оданочување	- 1.728	2.514

Извор: Годишен Финансиски извештај на ЕСМ за 2022 година, бр. 05-1173/1 од 28.02.2023 година, достапен на следниот линк: <https://www.esm.com.mk/wp-content/uploads/2023/04/AD-ESM-Godisen-Finansiski-izvestaj-za-2022.pdf>

Во последниот квартал од 2021 година, Владата го поддржа ЕСМ со буџетски средства во износ од 5.294 милиони денари, односно 96 милиони евра. Овие средства се евидентирани како приход на ЕСМ за 2021 година.

Од примените средства, за набавка на електрична енергија во 2021 година ЕСМ потрошило 4.504.835 илјади денари, односно 73,2 милиони евра, а остатокот од 789.165 илјади денари, односно 12,8 милиони евра се потрошени за истата намена во 2022 година.

Со пренесените непотрошени средства од 2021 година, ЕСМ во 2022 година, располагало со 178,8 милиони евра (11.021.514 илјада денари) за набавка на електрична енергија за 2022 година. Овој износ учествува со 4 % во вкупните расходи на буџетот на Македонија за 2022 година.

Во процесот на анализа на капиталните расходи³, како ставка на буџетот која треба да ги содржи трошењата на државата што носат развојни компоненти, може да се констатира дека на групата сметки 48 – Капитални расходи се евидентираат хетерогени расходи од кои значаен дел не може да се подведе под категоријата „капитални“.

Заради транспарентност на буџетскиот процес и подобрување на евиденционата основа за носење релевантни одлуки од страна на креаторите на буџетските политики, потребно е дел од овие расходи да бидат издвоени од оваа група на сметки. Со тоа, од капиталните расходи ќе се исчисти делот на расходите кои по суштина не припаѓаат во оваа група, односно кои го замаглуваат квалитетот на сметката, но и нејзиниот квантитет.

Забелешките се однесува на следните „капитални“ расходи:

- Платеното ДДВ за опрема купена од донации – сметка 480;
- Купување мебел (канцелариски мебел) – сметка 483;
- Лекови и санитаретски материјал, прехранбени производи и индустриски производи – сметка 484;
- Депозити, хартии од вредност, кредити за општините, студентски кредити, кредити за јавни и приватни претпријатија, плаќање на гаранции, акции и друг капитал од домашни и странски инвеститори, книги за библиотеки и учебници – сметка 485;
- Купување возила – сметка 486;
- Трансфери до вонбуџетски фондови, ПИОМ, Агенција за вработување, Фондот за здравствено осигурување, Агенција за државни патишта – сметка 487;
- Субвенции за претпријатија, невладини организации, институции – сметка 489.

Анализата на реализацијата на буџетот покажува слабости во делот на податоците за воспоставените должничко-доверителски односи за кои плаќањето не е реализирано, односно укажува на недостигот од информации во буџетскиот сметководствен систем за состојбата на побарувањата и обврските кои не се наплатени, односно не се платени.

Комбинацијата на овие две известувања во рамките на еден информационален систем ќе овозможи контрола на тековната ликвидност, но и соодветна анализа на долгорочните финансиски цели и потреби на државата, вклучувајќи ја и евиденцијата на вкупниот имот на државата.

Пресметковното буџетирање е поважно за менаџерите на буџетот (планерите и буџетските аналитичари) отколку за политичарите на кои им е важно ефективното прибирање и трошење на буџетот за време на мандатот. Со оглед на квалитетот на информациите што ги дава пресметковниот систем на буџетската евиденција, очигледно е дека овој систем ги инкорпорира информациите од готовинската буџетска евиденција и додава вредност за очекуваните трансакции во иднина – информација која има посебно значење и за политичарите од аспект на буџетското планирање.

³ Правилник за содржината на одделните сметки во Сметковниот план за буџетите 79/03; 96/04; 88/09 и 175/11.

Освен сегментот на пресметани побарувања и обврски за кои настанале должничко-доверителски односи, недостасуваат податоци за состојбата со имотот на државата во единствен биланс на состојба.

Во процесот на изработката на овој материјал е воочени неконзистентност во известувањето за исти буџетски трошења кои се евидентирани на различни буџетски сметки. Освен недостатокот на хармонизација, една од можните причини за ваквите неусогласености е и обидот за покривање неоправдани буџетски трошоци, односно пренесување ставки кои веќе се истрошени и за кои не постојат средства во активните финансиски планови.

ПРЕДЛОГ-ПРЕПОРАКИ

- Заради транспарентност на буџетскиот процес и подобрување на евиденционата основа за носење релевантни одлуки од страна на креаторите на буџетските политики, потребно е дел од расходите од буџетската ставка 48 – Капитални расходи да бидат издвоени од оваа група на сметки. Со тоа од капиталните расходи ќе се „исчисти“ делот на расходите кои по својата суштина не припаѓаат во оваа група, односно кои го замаглуваат квалитетот на сметката, но и нејзиниот квантитет.
- Буџетските корисници треба да вложуваат дополнителни напори за колку што е можна поцелосна реализација на планираните буџети. Особено треба да се вложат напори за забрзување на темпото на реализација на проектите од ставката на капиталните расходи да се надмине состојбата на префрлање на реализацијата на одредени значајни проекти од година во година.
- Јавно да се објавува аналитичката евиденција со шестцифрени аналитички сметки на буџетите и на сите поврзани документи, во соодветен формат за анализа. Воедно, кон секој тримесечен извештај да бидат приложени белешки со објаснување на одделните буџетски ставки во кои трошоците, пред сè, ќе бидат евидентирани на субаналитички сметки со наведување на причините за искажаните разлики.
- Да се спроведе кодификација на евиденцијата заради избегнување на појавата различно да се евидентира ист тип на расход, приход, средства и обврски кај различни буџетски корисници и единки корисници.
- Плаќањето на заостанатите долгови од тековниот буџет и пренесувањето на плаќањата за тековните проекти за наредната година ја оневозможуваат максималната прецизност во утврдување на вредноста на планираните проекти и активности кои не се реализирале. Ова е проблем генерално воочен кај повеќето институции. Ова ја зголемува потребата од поголема отчетност пред граѓаните на ниво на проекти и активности, а не на буџетски ставки.
- Да се зголеми информираноста на јавноста за обврските на институциите, и тоа како за доспеаните а неплатени обврски, така и за обврските кои не се доспеани и треба да се платат во тековната или во наредните фискални години. На овој начин треба да се влијае кон приоритизирање на трошењата од страна на институциите и кон потреба од поголема рационалност и економичност во трошењата.
- Потребно е постепено да се преминува кон целосна примена на системот на пресметковно сметководство, наместо сегашното известување врз готовинска основа. Парцијалните известувања за обврските според рочност, односно за побарувања, да се замени со целосен сметководствен систем на пресметковна основа. За таа цел да се преведат и да се објават сите Меѓународни стандарди за финансиско известување за јавниот сектор, да се направат соодветните законски измени и да се донесат подзаконските прописи. Процесот да се спроведе постепено, со обука на стручниот кадар кој работи во сметководството на јавниот/буџетски сектор.

- Буџетските корисници треба да ја зголемат транспарентноста и отчетноста во насока на давање на подетални и поразбирливи податоци во однос на буџетските трошења. Оваа препорака произлегува од вонредните напори што требаше да се вложат за да се обезбедат податоците за нереализираните капитални проекти. Во оваа насока, потребно е евидентирање и објавување на стандардизирани информации темелени на докази за: планираните проекти на годишно ниво, степенот на нивна реализација, причините за одложената реализација и пречекорувањата на финансиските планови.
- Да се воведат обврска граѓаните да се информираат на годишно ниво за сите планирани, а нереализирани проекти и за кретењата во буџетот кои директно се однесуваат и влијаат врз животот на граѓаните.
- Во иднина да се предвидат механизми и начини кретењата на буџетите поради вонредни околности да не се надоместуваат од нови заеми и „земање“ пари од оние проекти и средства од кои директно зависат животите на луѓето, туку од оние буџетски „ставки“ кои немаат вакво директно и индиректно влијание врз граѓаните и нивните животи.
- Донесувањето одлуки за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите од страна на Собранието на РСМ во иднина треба да биде условено со обврска за изготвување на документ на изменетиот Буџет. Впрочем, со досегашната пракса се оневозможува увид на јавноста во реалните ставки на усвоениот Буџет.
- Со оглед на тоа што последната теренска мисија на Меѓународниот монетарен фонд е со цел идентификување на состојбите со буџетските расходи и предлагање соодветна структура за институционализирање на функцијата за прегледи на расходите во земјата, се воочува целосна исклученост од овој процес и на други засегнати страни, покрај државните институции. Ваквото постапување е последица на затвореноста на Министерството за финансии кон граѓанските организации, особено нагласена во изминатата година.
- Министерството за финансии треба да биде пореспонзивно во корекција на грешките во објавените податоци со цел да овозможи навремено и точно информирање на јавноста. Оваа препорака се наметнува ако се има предвид дека Предлог-завршните сметки за 2022 и 2020 година, како и Завршната сметка за 2020 година содржат неточни податоци во однос на вредноста на расходите на ниво на функционалните категории: општи јавни служби, одбрана, јавен ред и мир, економски работи, заштита на животна средина, живеалишта и развој на заедницата, здравство, рекреација, култура и религија, образование и социјална заштита.
- Сите податоци поврзани со буџетските трошења, како што се буџетите, завршните сметки, извештаите за приходите и расходите на буџетските корисници, итн. треба да се објавуваат во отворен формат за да се овозможи нивно натамошно користење, обработка и анализа.

КОРИСТЕНИ МАТЕРИЈАЛИ И ИЗВОРИ НА ПОДАТОЦИ

Буџет на Република Северна Македонија за 2022 година, Службен весник на РСМ бр. 287/2021

Електронски систем за јавни набавки

Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2018 година

Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2019 година

Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2020 година

Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2021 година

Извештај за пријавени обврски по субјекти за период декември 2022 година

Извештај за пријавени обврски по групи субјекти за период декември 2022 година

Извештај за пријавени обврски според вид на расход за период декември 2022 година

Извештај за пријавени обврски по видови комитенти за период декември 2022 година

Извештај за пријавени обврски по субјекти за период декември 2021 година

Извештај за пријавени обврски по групи субјекти за период декември 2021 година

Извештај за пријавени обврски според вид на расход за период декември 2021 година

Извештај за пријавени обврски по видови комитенти за период декември 2021 година

Извештај за пријавени обврски по субјекти за период декември 2020 година

Извештај за пријавени обврски по групи субјекти за период декември 2020 година

Извештај за пријавени обврски според вид на расход за период декември 2020 година

Извештај за пријавени обврски по видови комитенти за период декември 2020 година

Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2022 година

Извршување на Буџети на ЕЛС за периодот 1.1.-31.12.2021 година

Изменување и дополнување на Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година,
Службен весник на РСМ, бр. 164/2022

Одлука за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и
помеѓу фондовите, Службен весник на РСМ, бр. 232/2022

Одлука за прераспределба на средства помеѓу буџетските корисници на централната власт и помеѓу фондовите, Службен весник на РСМ, бр. 272/2022

Отворени финансии

Правилник за класификација на приходите, Службен весник на РМ, бр. 76/2009

Правилник за класификација на расходите, Службен весник на РМ, бр. 76/2009

Предлог Завршна сметка на Буџетот на Република Северна Македонија за 2022 година

Расходи по буџетски корисници, јануари 2022

Расходи по буџетски корисници, јануари-декември 2022

Расходи по буџетски корисници, јануари 2021

Расходи по буџетски корисници, јануари – декември 2021